

НАУКА БЕЗ КОРДОНІВ
МІЖНАРОДНІ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

*III Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція*

***“АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ
НАУКИ”***

Тези доповідей

Частина II

30 січня 2018 р.

Дніпро
2018

УДК 0.82

ББК 94.3

Актуальні питання сучасної науки: III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція: тези доповідей, Дніпро, 30 січня 2018 р. – Ч. 2. – Дніпро: НБК, 2018 – 112 с.

У збірнику містяться матеріали, подані на III міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію “Актуальні питання сучасної науки”. Для науковців, аспірантів, здобувачів, викладачів та студентів вітчизняних та зарубіжних вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Оргкомітет інтернет-конференції не несе відповідальності за матеріали опубліковані в збірнику. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Всі матеріали надані в авторській редакції та виражають персональну позицію учасника конференції. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, їх наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов’язковим.

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Адарюкова Л. Б. Роль візуалізації у формуванні самоосвітньої компетентності студентів.....	5
Азарова О. А. Арт-технології як складова формування комунікативної компетенції у процесі навчання англійської мови...	10
Бичук І. О. Менеджмент у соціальній роботі.....	13
Varianko T. V. Listening comprehension of professionally-oriented texts.....	17
Волкова С. Г. Інноваційні технології у викладанні іноземної мови: критичне мислення як інноваційно-особистісний підхід.....	20
Головко Т. В., Тахтарова І. А. Предметні гуртки – основна форма науково-дослідної роботи студентів.....	23
Грошовенко О. П. Проектна технологія у формуванні професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.....	27
Жаркова Р. Є. Літературна освіта в сучасній Україні: неформальна практика.....	32
Іванісова В. О. Розвиток критичного мислення на уроках іноземної мови як засіб формування соціальної, інформаційної та комунікативної компетентності.....	36
Іванченко Л. М. Використання інформаційних технологій на заняттях з іноземної мови.....	43
Колінько С. О., Бутенко Т. І. Метод трансмісійної електронної мікроскопії у лабораторному практикумі з фізики.....	47
Коробова О. О. Соціальний проєкт як інструмент вирішення проблем морального виховання школярів.....	53
Мукан Н. В., Брандibuра І. Ю. Нарахування кредитів у процесі підготовки бакалаврів політології в університетах Англії та Уельсу	58

Пінчук Л. М. Позааудиторна робота як чинник формування професійних компетентностей майбутніх учителів іноземної мови.....	67
Рязанцева С. І., Хлівна Н. В. Формування творчого (креативного) педагога як необхідна умова реалізації інновацій та інтенсивних технологій навчання.....	72
Тахтарова А. С., Тахтарова І. А. Переваги використання інформаційних комп'ютерних технологій у виховній роботі.....	81
Shnip Y. V. Metacognitive knowledge in ESP classroom.....	85

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Гордієнко Н. М. Концепція соціального ресурсного потенціалу як теоретико-методологічна основа вивчення діяльності навчальних закладів.....	90
Уманець Н. А. Інтернет як середовище існування сучасної молоді..	95
Яцишин У. В. Релігія в Україні через призму теорії секуляризації...	100

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Замікула Г. О. Турецька інтервенція проти Африну: внутрішні причини та зовнішня реакція.....	105
---	-----

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

РОЛЬ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ФОРМУВАННІ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Адарюкова Л. Б.,

старший викладач кафедри мовної підготовки

Донецький національний технічний університет

м. Покровськ, Україна

Однією з найактуальніших проблем сучасного освітнього процесу у вищих навчальних закладах є невідповідність кількості навчальних години та зростаючого об'єму навчального матеріалу. З одного боку викладачі повинні надати великий обсяг інформації студентам. З іншого боку, все більші об'єми матеріалу студенти повинні переробити (та постійно оновлювати) самостійно під час вивчення тієї чи іншої дисципліни. Отже, перед викладачами постає задача – переробити навчальний матеріал таким чином, щоб освітній процес відбувався з максимальною ефективністю. При вирішенні цієї задачі треба прийняти до уваги результати психологічних досліджень, згідно яких 83% інформації людина сприймає зором, 12% – слухом, 5% – іншими рецепторами. Також важливо звернутися до результатів досліджень пам'яті, які свідчать, що людина запам'ятовує 20% від почутого, 30% – від побаченого, 70% – від одночасно побаченого й почутого, 80% – від побаченого, почутого й обговореного, 90% – від побаченого, почутого, обговореного й активно виконаного. Таким чином, на нашу думку, одним із перспективних напрямів вирішення проблеми інформаційної перенасиченості навчального матеріалу є його візуалізація, яка дозволить «згорнути» вербальну інформацію та сприятиме формуванню вмінь

виконувати логічні операції та самоорганізації, які, в свою чергу, відіграють важливу роль у формуванні самоосвітньої компетентності.

Доцільним буде проаналізувати поняття «візуалізація» в сучасній педагогіці. В універсальному словнику української мови візуалізація (від лат. *Visualis* – зоровий) визначається як «демонстрація фізичного явища чи процесу у зручній для здорового сприйняття формі» [6, с. 140]. У великому тлумачному словнику знаходимо наступне визначення: «візуалізація – це одержання видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження» [4, с. 145]. На думку М. Буланової-Топоркової, «візуалізована лекція являє собою усну інформацію, що перетворена у візуальну форму. Відеоряд, будучи сприйнятим та усвідомленим, зможе слугувати опорою адекватних думок та практичних дій» [8, с. 60]. З точки зору психології це поняття визначається А. Вербицьким наступним чином: «процес візуалізації – це згортання розумового змісту в наочний образ; будучи сприйнятим, образ може бути розгорнутий і служити опорою адекватних розумових і практичних дій» [5]. З іншої позиції аналізується це поняття О. Макаровою, яка підкреслює, що візуалізація – це спосіб фіксації і трансляції інформації, який не тільки доповнює, але й слугує альтернативою вербально-письмової комунікації [7].

Ми приєднуємося до І. Андрощук, яка дає більш поширене визначення поняття візуалізація з погляду дидактики – це створення з усної наочної інформації нового об'єкта творчого характеру, який безпосередньо пов'язаний із суттю та змістом навчально-теоретичного матеріалу [1]. Також потрібно підкреслити, що візуалізація в нашому дослідженні розуміється ширше, ніж просто можливість зорового сприйняття. Погоджуємося із ствердженням Н. Бровка, що, впливаючи на органи чуття учня, вона забезпечує формування більш цілісного уявлення про поняття, що сприяє більш міцному засвоєнню навчального матеріалу і

одночасно розвиває емоційно-ціннісне відношення до отриманих знань [3].

Процес візуалізації матеріалу, а також розкодування його людиною завжди породжує проблемну ситуацію, вирішення якої пов'язане з аналізом, синтезом, узагальненням, розгортанням і згортанням інформації, тобто з операціями активної розумової діяльності. Це дозволяє сконцентрувати увагу на найбільш суттєвих у цій ситуації аспектах повідомлення, глибше його зрозуміти й засвоїти. Науковці Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка підкреслюють, що різні способи візуалізації створюють особливу наочність завдяки розташуванню елементів змісту в нелінійному вигляді та виокремленню логічних та причинно-наслідкових зв'язків між ними. Така наочність спирається на структуру та асоціативні зв'язки, характерні для довгочасної пам'яті людини [9, с. 7 – 8].

Отже, принцип візуалізації навчальної інформації є рішенням декількох вищезазначених проблем освітнього процесу вищого навчального закладу. На підтримку важливості використання принципів візуалізації можна привести наступні аргументи:

1. В умовах сучасного інформаційного суспільства 90% інформації передається візуальними каналами, оскільки відбуваються значні зміни в засобах, які реалізують унаочнення інформації.
2. Завдяки можливостям візуалізації великі обсяги інформації можна представляти у лаконічній, згорнутій, зручній та логічній формі, що сприяє інтенсифікації навчання.
3. Механізми вербально-логічного та чуттєво-образного відображення не спроможні дати можливість дитині уявити такі властивості, як наприклад, дії у візуальній формі, саме тому пізнавальні процеси повинні спиратися на когнітивно-візуальні

форми відображення знань. Через це і виникає інтенсивний пошук візуальних засобів передачі знань (знаки, символи, схеми, графи, матриці, таблиці тощо), які б забезпечували і стимулювали виконання психічно-пізнавальних процесів (сприйняття, запам'ятовування, відтворення інформації) на високому рівні і активізували процес навчання [2].

Під час самоосвітньої діяльності, яка сприяє формуванню самоосвітньої компетентності, систематизація, структуризація, лаконічність інформації, яка отримана на лекціях та практичних заняттях, є дуже важливою. Тому використання принципів візуалізації є важливою умовою формування самоосвітньої компетентності. Під час самостійної роботи, для самоперевірки, самооцінки, при підготовці до контролю знань студенти активно використовують отримані форми та методи візуалізації. Оброблена таким чином інформація сприяє організації більш раціональної роботи з текстовим матеріалом, розвитку творчого мислення та активізації самостійної роботи студентів.

Для візуалізації навчального матеріалу використовують різні форми та методи – від традиційних діаграм, графіків, таблиць, структурно-логічних схем до інтелект-карт (mind map), стратегічних карт (roadmaps), казуальних ланцюгів (causal chains), інфографіки, навчальних презентацій та ін.

Отже, на основі аналізу праць науковців з досвіду застосування візуалізації у навчальному процесі, можна говорити про стрімке впровадження технологій візуалізації в навчальний процес, а це зумовлює необхідність теоретичних досліджень ролі використання візуалізації у формуванні самоосвітньої компетентності студентів.

Література:

1. Андрощук І. Візуалізація навчальної інформації під час викладання дисципліни "Педагогічна майстерність" / І. Андрощук // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2011. – № 37. – С. 62–70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2011_37_11
2. Безуглий Д. Візуалізація як сучасна стратегія навчання // Фізико-математична освіта. Науковий журнал. – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. – № 1 (2). – С. 5–11
3. Бровка Н. В. Интеграция теории и практики обучения математике как средство повышения качества подготовки студентов / Н. В. Бровка. – Минск: БГУ, 2009. – 243 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та головний редактор В. Т. Бусел. – К. – Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
5. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – М. : Высш. шк., 1991. – 207 с.
6. Куньч З. Й. Універсальний словник української мови / З. Й. Куньч. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 846 с.
7. Макарова Е. А. Визуализация как интросекция смыслообразов в ментальное пространство личности : монография / Е. А. Макарова ; под ред. И. В. Абакумовой. – М. : Спутник+, 2010. – 170 с.
8. Педагогика и психология высшей школы / под. ред. М. В. Булановой-Топорковой. – Ростов н/Д. : Феникс, 2002. – 544 с.
9. Структурно-логічні схеми. Таблиці. Опорні конспекти. Есе. Навчальні презентації: рекомендації до складання : метод. посіб. для студ. / уклад. : Л. Л. Бутенко, О. Г. Ігнатович, В. М. Швирка. – Старобільськ, 2015. – 112 с.

АРТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Азарова О. А.,

вчитель вищої категорії, вчитель-методист

Бердянська спеціалізована школа I-III ступенів №16

з поглибленим вивченням іноземних мов

м. Бердянськ, Україна

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зміни соціально-економічних і політичних умов неминуче тягнуть за собою зміни вимог до системи освіти з іноземної мови, а також до її основних складових, і характеру відносин, які існують в ній. Перш за все, це проявляється у ставленні суспільства до іноземної мови взагалі і до конкретної мови зокрема, до людей, які говорять іноземною мовою, а також у вимогах, які суспільство висуває до рівня іншомовної освіти своїх громадян на кожному конкретному етапі соціально-економічного розвитку [3, с. 35].

З огляду на це перед учителем першочерговим стає завдання розробки і використання нових підходів і технологій, націлених на підвищення мотивації навчальної діяльності школярів, а відповідно і рівня володіння мовою.

У цьому контексті, на нашу думку, особливого значення набуває впровадження мистецького компоненту, а саме арт-технологічний процес навчання іноземної (англійської) мови, що, у свою чергу, робить процес навчання більш насиченим і цікавим, дає дивовижні можливості розвинути емоційну сферу, образне мислення, уяву та творчий потенціал учня [2].

На цій підставі нами зроблено спробу осмислити власний педагогічний досвід, узагальнити результати системи роботи з організації навчально-виховного процесу з іноземної (англійської) мови з використанням арт-технологій.

Тому для досягнення поставлених цілей необхідно використовувати наступні форми та прийоми арт-технологій, як-от: *музичний прийом, прийом літературної творчості, прийом колажування, драматизація казок, пантоміма тощо* [4, с. 47].

Особливого значення набуває прийом *драматизації казок*, тому що їх використання у навчально-пізнавальній діяльності спрямовано на підвищення ефективності діяльності учнів. Широке застосування казок сприяє формуванню комунікативної компетенції учнів. Зміст текстів цих творів розширює активний словниковий запас, драматизація казок дозволяє створювати на уроці ситуацію успіху й покращувати психологічний комфорт. Саме казки та їх драматизація спроможні знімати негативні емоції дітей та розвантажувати їхню свідомість, а також вони сприяють створенню дружньої сприятливої атмосфери спілкування, яка є необхідною на уроці як вчителю так і учню.

Також, використання драматизації казок на уроках англійської мови та в позакласній діяльності сприяють вихованню моральної особистості, залученню учнів до культури країн мови, що вивчається, підвищенню ефективності навчально-пізнавальної діяльності школярів, розширенню знань про культурну спадщину рідної країни.

Ще одним корисним, на нашу думку, прийомом навчання на початковому етапі є *прийом пантоміми*. Він допомагає формувати аудитивні навички молодших школярів й, водночас, дозволяє збільшити їх словник. Наприклад, можна запропонувати комусь із учнів загадати якусь тварину й показати її за допомогою пантоміми, тобто, ніби відчути

себе в її ролі. Інші школярі мають завдання відгадати загадану тваринку й той, хто відгадає, продовжує виконання завдання [1, с. 57].

Сьогодні вчитель має широке поле для творчості та шляхів підвищення ефективності своєї роботи. Використання лінгвістичних казок, пісень, віршів, римовок, приказок і прислів'їв, пантоміми є, вочевидь, ефективним, тому що це природно для дітей. Як показує практика, навіть учням із середніми і низькими можливостями набагато легше зрозуміти і запам'ятати граматичний, лексичний, фонетичний матеріал за допомогою арт-технологій. Крім того, дітям цікаво, вони з нетерпінням чекають наступного уроку і продовження казки з попереднього. Слід звернути увагу й на те, що засвоєний таким чином матеріал, набагато довше пам'ятається дитиною і його легше застосовувати на практиці, ніж матеріал, вивчений стандартним шляхом.

Отже, арт-педагогічні технології дозволяють захопити учнів вивченням англійської мови; підтримати інтерес дитини до школи; зосередити увагу на успіхах і перемогах, навіть незначних; працювати на уроках за правилом «Менше вчителя – більше учня».

Література:

1. Арт технології 2000. Методические и методологические проблемы / Под ред. Н. В. Кузьминой, А. М. Зимичева. – СПб. : СПБААН, 2000.
2. Бодалев А. А. О предмете артпедагогіки // Психологический журнал. №5. – Т.14 –1993. Бодалев А. А. Акмеология. – М.: РАГС., 2002.
3. Лебедева Л. Д. Практика арт-терапии: підходи, діагностика, система занять. – СПб., Мова, 2003. – 154с.
4. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості / В. О. Моляко // Радянська школа. – 1991. – № 5. – с.47.

МЕНЕДЖМЕНТ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Бичук І. О.,

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи

Східноєвропейський національний

університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Управління соціальним закладом на сьогоднішній день є найважливішим критерієм ефективності його роботи. Управління в найзагальнішому сенсі це є вплив на предмет, об'єкт, процес з тим, щоб змусити його змінитися в потрібному напрямку. Соціальне ж управління має свою специфіку, обумовлену природою людини як об'єкта управління. Ця специфіка проявляється в «суб'єкт-суб'єкт» відносинах, що складаються між менеджером і персоналом. Таким чином, соціальне управління характеризується як процес впливу на суспільство, його окремі групи і організації з метою або зберегти їх існуючий стан, або домогтися бажаних змін. Управління соціальною роботою є необхідною умовою для функціонування будь-якої соціальної організації, діяльність якої свідомо координується для досягнення поставлених цілей.

Під управлінням соціальною роботою ми розуміємо різновид соціального управління, діяльність суб'єктів управління з організації ефективного, цілеспрямованого функціонування і розвитку всіх рівнів соціальної роботи і системи в цілому, з надання соціальних послуг громадянам відповідно до мети і завдань соціальної політики конкретного суспільства з урахуванням тенденцій розвитку соціальної роботи у світі [1, с. 45].

Розкрити сутність менеджменту в соціальній організації можна через його цілі: 1) збільшення ступеня самостійності клієнтів шляхом делегування їм повноважень; 2) створення умов, в яких клієнти можуть в максимальній мірі проявити свої можливості і отримати все, що їм належить за законом; 3) адаптація або реадaptaція людей в суспільстві; 4) створення умов, при яких людина, незважаючи на фізичне каліцтво, душевний зрив або життєву кризу, може жити, зберігаючи почуття власної гідності і поваги до себе з боку оточуючих [2, с. 765].

Для реалізації місії соціальної роботи в суспільстві система управління має розробляти цілі трьох рівнів, а саме: довгострокові, середньострокові та короткострокові [3, с. 152].

Цілі впливають в основні положення, спираючись на які можна визначити пріоритетні напрямки менеджменту соціальної роботи:

- сприяння розвитку людини як самостійної і відповідальної особистості, здатної вирішувати свої проблеми, а також допомоги в їх саморозвитку, актуалізації особистісного і творчого потенціалу;
- правова захищеність клієнта, допомога у відстоюванні його інтересів і прав;
- своєчасна профілактика різного роду відхилень у розвитку людини – морального, фізичного, психічного, соціального плану.

Таким чином, управління соціальною роботою направлено на ефективне регулювання соціального становища всіх учасників суспільного життя і на забезпечення їх гідного, цивілізованого існування [2, с. 767].

Менеджмент соціальної роботи ставить за мету сформувати і застосувати на практиці загальні принципи управління, придатні для будь-якої людської організації і сфери діяльності. До них відносяться: 1) визначення цілей та завдань управління; 2) розробка конкретних заходів

та їх досягнення; 3) розподіл завдань на окремі види; 4) розподіл роботи, доручень; 5) координація взаємодії різних підрозділів всередині організації; 6) здійснення формальної ієрархічної структури; 7) оптимізація процесів прийняття рішень і комунікацій; 8) пошук адекватної мотивації діяльності [4, с. 128].

Менеджмент в соціальному закладі охоплює різні аспекти роботи організації: соціальний аспект (задоволення потреби населення у соціальних послугах); організаційний аспект (організація і координування роботи в установі); кадровий аспект (професіоналізм фахівця із соціальної роботи).

Організаційний аспект проявляється в координованості та згуртованості, зв'язку соціальних служб і підрозділів усередині установи. При нескоординованій роботі підрозділів ефективність роботи в рази знижується. Кадровий аспект менеджменту в соціальній організації передбачає професіоналізм фахівця з соціальної роботи. Професіоналізм фахівця передбачає наявність знань, умінь і навичок, необхідних у даній професії, а також його особистісних, моральних якостей. Ці характеристики, безумовно, є головними критеріями при профвідборі. Разом з тим, фахівець із соціальної роботи – особлива професія, яка вимагає від професіонала виконання функцій медіатора, посередника, психолога, юриста, консультанта, соціального педагога, організатора, геронтолога. Компетентний менеджер зобов'язаний створювати програми, які необхідні для розвитку професійно важливих якостей особистості, за допомогою спеціальних програм підвищувати стресостійкість працівників і, відповідно, знижувати у них ризик розвитку емоційного вигорання. В процесі діагностики оцінки ефективності соціальної роботи найважливішу роль відіграють кількісні та якісні методи оцінки ефективності соціальної роботи. Найбільшого поширення мають кількісні вимірники завдань і результатів – категорії і кількість обслуговуваних, види послуг, що

надаються, їх число за певний період часу, вартісне вимірювання наданих послуг. Якісні методи оцінки ефективності більш трудомісткі і складно аналізовані, але разом з тим виявляють думка клієнта про якість послуг, про проблеми соціальних установ та шляхи їх вирішення шляхом анкетування, тестування, методу експертних оцінок і т. д. Також ефективність соціального управління визначається тим, наскільки правильно визначені цілі органів управління і регламент їх взаємодії.

Менеджмент в нашій країні – є термін, який мало застосовують керівники соціальних установ. Це пов'язано з тим, що дана професія виникла за кордоном спочатку переважно в організаціях, які працюють на отримання прибутку. Однак зарекомендував себе як необхідність фахівців для підвищення ефективності корпорації, менеджери поширилися і на інші суспільні сфери: політичну, соціальну, духовну. Таким чином, менеджмент у соціальній роботі – досить перспективна галузь науки, яка потребує дослідження і розвитку, оскільки саме від якості управління соціальними організаціями залежить ефективність соціальної роботи, а відповідно, добробут і благополуччя населення країни.

Література:

1. Управлінські аспекти соціальної роботи: Курс лекцій / М. Ф. Головатий, М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. – К.: МАУП, 2004. – 368 с.
2. Холостова Е. И. Социальная работа: Учебное пособие / Е. И. Холостова – М.: «Дашков и К», 2009. – 860 с.
3. Бех В. П. Менеджмент соціальної роботи у дзеркалі соціальної політики держави / В. П. Бех // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наукових праць. – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. – № 2. – С. 144 – 169.

4. Косяк О. М. Менеджмент соціальної роботи як сучасний напрям управлінської діяльності / О. М. Косяк // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2012. – № 3–4. – С. 127–133.

LISTENING COMPREHENSION OF PROFESSIONALLY-ORIENTED TEXTS

Varianko T. V.,

Senior Lecturer of the English Department

for Technical Specialities №1

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Kyiv, Ukraine

Listening comprehension is an inseparable component of communicative foreign language competence which includes the sufficient level of knowledge of grammar and lexical material. Listening comprehension of highly informative professionally-oriented technical texts is one of the most difficult aspects in the foreign language teaching process. In order to understand the roots and the reasons of his complexity and to find the ways of overcoming these difficulties it is necessary to consider the requirements to the texts offered to students of higher technical educational institutions for listening comprehension and to analyze the conditions of conducting this type of work. Thus, the teacher of the foreign language must pay great attention to training students to listening comprehension. According to the curriculum of the discipline Foreign Language for Professional Purposes the students must demonstrate the skills of listening comprehension of highly informative professionally-oriented texts at the end of the course of study.

While conducting this type of work we can see that it is difficult for students to understand the text even in case when all the words and grammar structures are known to him. We notice that if the text were read by the students independently, it would not pose any difficulty for comprehension, but the same text offered for listening comprehension turns out to be not properly understood. Such cases of incomprehension lead to the disappointment in this type of work. Some teachers look for the solution of the problem by repeating the offered text several times, others slow down the natural speed of speaking which violates the conditions of real life situations. Unfortunately these actions do not always give positive results [1].

What is the reason? Listening comprehension process is very discrepant for objective reasons: the means of utterance formation tends to having a single meaning, the text is focused on information and the speaker seeks the listeners to comprehend it. Because of their nature language elements are not mono semantic. In addition they are differently informative and reliable. It is well known that informative content of a language element is the most complete in the text where this element may be used in combination with any other word [2]. One more difficulty of listening comprehension is peculiarities of pronunciation of the speaker, his accent, articulation and speed of speaking.

In order to preserve intelligibility of the text and to guaranty its reliability we can use another method – the excessiveness of the text of information. On the other hand this excessiveness is an essential parameter of speech producing.

Not all texts are appropriate for listening comprehension. Various linguists have been working on this problem and have come to the conclusion that texts should meet the following requirements:

- the time of listening and the volume of the text should not overstate the norms envisaged in the curricula of the certain stage of foreign language training;
- the volume of new information should be appropriate for keeping in mind by students;
- the number of frequently used words and grammar structures should be increased;
- the number of poly semantic words should be minimised;
- the number of complex sentences should be reduced, long sentences should be replaced by shorter ones;
- it is necessary to enclose the utterances containing previously received information;
- the context of the part of the sentence which gives new information should be extended;
- new information should be emphasised with the help of various linguistic means [3].

Listening comprehension is conducted after intensive preparatory work. Students should learn new words and word-combinations to the topic, practise grammar constructions and know the fundamentals of their future speciality. Before listening the teacher offer the students tasks – questions for answering or problems for further discussion.

In the process of listening comprehension students have to demonstrate the following skills:

- understanding directions before listening;
- keeping in mind received information;
- correlating the topic of presentation with its elements;
- presenting the received information in logic sequence.

Listening incomprehension of highly informative professionally-oriented texts is a widely spread phenomenon in foreign language teaching. But

the experience shows that it is possible to achieve positive results by the students with different levels of knowledge in case this work is carried out regularly and the texts offered meet the above-mentioned requirements.

References:

1. Ivanchenko L. M. (2012). Main difficulties when teaching listening comprehension. Foreign language education at higher educational institutions: Materials of the second international theoretical and practical conference. Kyiv, 26-27p.
2. Kazantsev A. Y., Kazantseva G. S. Efficient forms and methods of teaching listening comprehension. [Electronic resource] <https://cyberleninka.ru/listening/listenintermediate.aspx>
3. Varianko T. V. Listening comprehension of the text. Materials of the seventh international theoretical and practical conference “Modern trends and innovations in teaching foreign languages”. Kyiv, 2012 – 26-28p.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНО- ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД

Волкова С. Г.,

викладач кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний

інститут імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Останні зміни в українській освіті відображають світові тенденції навчання іноземних мов у світі. В наш час популярним видом навчання стало навчання з використанням новітніх технологій: інтернет, мультимедійні засоби (проектор, ноутбук), і саме тому стало можливим застосування інтерактивних методів, таких як: презентація [2], мозковий штурм, кейс-метод, метод критичного мислення, вікторина, бліц-опитування, мепінг-технології, STEM-навчання, тощо.

Оскільки основним завданням освітян являється підготовка освіченої та розвиненої особистості, і як результат, конкурентоспроможного спеціаліста на світовому ринку праці, то використання новітніх методів навчання стало необхідною умовою. Дані методи описані в працях видатних вчених та педагогів (М. Ван дер Венде, С. Вербицької, К. Корсак, А. Сбруєва та ін.), що бачать їх розвиток в впровадженні новітніх технологій в класній та позакласній роботі.

Це питання дуже важливе і для вивчення предметів гуманітарного напрямку, а для мови є дуже актуальним, оскільки мова – це відображення не тільки граматики та лексики, а й культури, суспільства в цілому та його розвитку. Нові знання виникають кожен день, і як результат їх не можливо вивчити використовуючи тільки традиційні методи. На нашу думку, розвиток технологій дозволяє використання інноваційних особистісно-орієнтованих методик у навчанні [1, с. 19], і це дає змогу покращити розуміння та розширити пізнавальний інтерес, а також, що є необхідним у вивченні мови, це сприяє розвитку комунікативних та творчих навичок студентів будь-яких напрямків навчання.

В нашому стрімко розвиваючому суспільстві, студенти повинні вміти сприймати інформацію, самостійно її проаналізувати та прийняти рішення спираючись на результати, а вже потім знайти найкращий шлях вирішення проблеми [4].

Одним з інноваційних методів, який допомагає розвинути самостійну та високоінтелектуальну особистість, є метод критичного мислення. Щодо точного визначення цього методу, то одностайних думок не існує. Одні стверджують, що це вміння, проаналізувавши матеріал та провівши власне дослідження, висловити власну думку щодо проблеми, інші, що це вміння подивитись на проблему з різних точок зору і оцінити наявний матеріал. Якщо ви зробите запит в Google ви отримаєте більш ніж мільйон результатів, це свідчить про актуальність даного питання в сучасній науці про освіту.

Отже, що ж таке критичне мислення? Це розвиток навички аналізу, синтезу та обґрунтування достовірності інформації; здатність глобалізувати ситуацію, знаходити підґрунтя та альтернативні шляхи її вирішення, вміння правильно застосовувати отриману інформацію та робити на її основі зважені та неупереджені висновки.

Чому саме навчає критичне мислення в класі? Наприклад, якщо ми читаємо текст, який містить певний ряд фактів, ця інформація відкладається в нашому мозку. При відтворенні інформації, ми переосмислюємо її і проводимо через наше сприйняття та згадуємо всі факти, які читали чи знаємо. Якщо рух прочитаного та його перетворення в ідеї проходить паралельно з навчанням, то для цього процесу навички критичного мислення є особливо важливими. Як саме це відбувається в класі при вивченні мови? Коли студент читає текст, він разом з новими словами отримує нову інформацію, а потім, намагаючись відтворити нові слова та запам'ятати їх, потрібно, щоб він не тільки просто відтворив слова, а й переосмислив їх та інформацію, яку прочитав та вжив їх по-новому, згадуючи та аналізуючи всі дані, які він отримав раніше. І тоді результат такого навчання буде всеохоплюючим та більш ефективним, ніж просто вивчення нової лексики або граматики [3].

Слід зазначити, що дуже часто мова виступає, як додатковий предмет поряд з основними в університетах та інститутах. В такому навчанні навички критичного мислення виступають, як основні, оскільки необхідно не тільки правильно сприйняти інформацію на іншій мові, а й проаналізувавши її отримати певні висновки та вміти обґрунтувати їх, що є дуже важливим навиком в майбутній професії.

Література:

1. Пассов Е. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М., 1991. – 320 с.
2. Newman A. Using Visuals to Support a Presentation: PowerPoint / A. Newman // CyberTower study room. – 2011. – С. 42 – 58.
3. Paul Dummett (2013) How to Write Critical Thinking Activities ELT Teacher 2 Writer
4. <http://nus.org.ua/about/formula>

ПРЕДМЕТНІ ГУРТКИ – ОСНОВНА ФОРМА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Головко Т. В.,

студентка спеціальності

«Обслуговування комп'ютерних систем і мереж»

ДВНЗ «Артемівський коледж

транспортної інфраструктури»

м. Бахмут, Україна

Тахтарова І. А.,

викладач вищої категорії

Основними формами науково-дослідної роботи студентів (НДРС), які виконуються у поза навчальний час є:

- Предметні гуртки;
- Проблемні гуртки;
- Проблемні студентські лабораторії [1].

Зупинимося детальніше на формі, яка активно використовується у коледжі – предметних гуртках.

Дана форма науково-дослідної роботи студентів найчастіше використовується при роботі зі студентами молодших курсів. Науковий гурток є найпершим кроком у НДРС, і цілі перед його учасниками ставляться нескладні. Найчастіше, це підготовка доповідей та рефератів, які потім заслуховуються на засіданнях гуртка або на науковій конференції. Гурток може об'єднувати як членів групи, курсу а іноді – і всього навчального закладу [3].

Робота гуртків, як правило, виглядає наступним чином:

На організаційних зборах, що проходить приблизно в жовтні, відбувається розподіл тем доповідей та рефератів виборним шляхом, після чого викладач вказує на наявність для кожної теми основної і додаткової літератури і рекомендує найближчим часом продумати план роботи. Деякі викладачі вважають, що виборний розподіл доповідей не є необхідним, оскільки студент концентрується на одній темі, не приділяючи великої уваги іншим. З одного боку, примусовий розподіл тем може ліквідувати таку «зацикленість», але, з іншого боку, такий підхід може не знайти підтримки у самих студентів. Уявімо собі першокурсника, який вперше прийшов на засідання гуртка, де, як він вважає, до нього повинні

ставитися майже, як до рівного, і раптом він отримує для роботи тему, яка його цікавить дуже мало, а тема, яку йому хотілося розвинути у своїй роботі, дісталася іншому. Звичайно, студент образиться, і його присутність на інших засіданнях гуртка ставиться під сумнів.

Таким чином, розподіл тем повинно бути виключно виборним, тим більше що до початку навчання у ВНЗ людина вже досить розвинена, щоб мати власні інтереси і пристрасті [2].

Після розподілу тем починається головна і основна робота гуртка. На перших порах основна роль належить його керівникові. Саме від його досвіду, таланту і терпіння залежить, чи змінить початковий запал юних дослідників вдумлива робота, чи все так і залишиться в початковій стадії. Необхідно спостерігати за кожним студентом, намагатися передбачити проблеми, які можуть виникнути у нього в процесі роботи. Може статися так, що молода людина посоромиться поставити запитання, вважаючи себе досить дорослим для його самостійного вирішення, а потім, так і не прийшовши до відповіді, відмовиться від дослідження взагалі, прийнявши рішення про власну наукову неспроможність. Такі психологічні проблеми часто постають перед студентами молодших курсів. Причиною є сформований стереотип, що студент – це вже повністю сформована людина, і сам повинен вирішувати свої проблеми. Насправді ж, мислення студентів молодших курсів ще несе в собі великий відбиток шкільного і, кажучи відверто, просто дитячого. Тому конфлікт між «дорослою» моделлю поведінки і юнацьким мисленням може перекреслити зусилля самого талановитого, але недостатньо чуйного педагога. Тому буде не зайвим прочитати студентам дві-три лекції про методи та способи наукового дослідження, про збір матеріалу, про роботу над літературою, про користування науковим апаратом, а так само ознайомить студентів з науковими напрямками викладачів відділення, циклової комісії, щоб

студенти знали, до кого можна звернутися для більш детальної консультації з деяких питань [2].

Якщо початковий період роботи гуртка пройшов успішно, і велика частина тем прийнята в роботу, то складається графік виступів, і починається заслуховування готових доповідей. Як правило, на одному засіданні гуртка заслуховується не більше двох виступів, так як тільки в цьому випадку можна докладно обговорити кожну доповідь, задати питання та отримати розгорнуті відповіді на них. Крім цього, велика кількість доповідей важка для сприйняття, і може знизитися активність і зацікавленість членів гуртка.

Формами підбиття підсумків роботи гуртка можуть стати конкурс доповідей, участь у наукових конференціях і предметних олімпіадах, проведення круглих столів, зустрічі з ученими, виставки досягнень, а так само публікація тез кращих робіт у наукових збірниках ВНЗ [3].

Як свідчить практика, захоплення роботою в гуртках стимулює засвоєння студентами спецдисциплін. При цьому якість засвоєння теоретичного матеріалу значно підвищується, що відбивається на скороченні часу, необхідного для засвоєння нової інформації. Такий взаємозв'язок дозволяє студентам успішно виконувати напружену навчальну програму, самостійно вивчати додаткову літературу й водночас робити перші кроки в науці.

Література:

1. Крушельницька О. В. Методологія і організація наукових досліджень студентів: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2003 р.
2. Пятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003 р.

3. Шейко В. М. Кушнаренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2003 р.

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Грошовенко О. П.,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

Вінницький державний педагогічний

університет імені М. Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Реформування сучасної системи освіти передбачає приведення вітчизняних критеріїв та стандартів у відповідність до європейських вимог. Актуальним є питання реалізації новітніх підходів серед яких особливе місце відведено компетентнісному. За Державним стандартом, метою початкової освіти є гармонійний розвиток дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, виховання загальнолюдських цінностей, підтримка життєвого оптимізму, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2].

Науковий пошук є свідченням актуальності порушеної проблеми. Так, у дослідженнях Н. Бібік, В. Петрук, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та ін. розкриваються теоретико-методологічні аспекти компетентнісного підходу. Впровадженню цього підходу у професійну підготовку фахівців значну увагу приділили А. Алексюк, В. Бондар,

О. Голюк, Н. Дем'яненко, В. Євдокимов, М. Лазарєв, О. Мармоза, Л. Нічуговська, В. Олійник, В. Сидоренко, Т. Сорочан та ін. Шляхи модернізації освіти на компетентнісній основі розроблялися Б. Гершунським, Б. Ельконіним, Н. Кузьміною, А. Марковою, В. Сериковим, В. Шадриковим, С. Шишовим. Окремі проблеми компетентнісного підходу у системі вищої освіти розглядалися у роботах П. Бачинського, О. Грошовенко, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, С. Сисоевої, О. Ситник, Г. Терещук, Н. Фоменко та ін.

Професійна педагогіка по-різному інтерпретує поняття «компетентнісний підхід в освіті». Так, наприклад, Г. Селевко компетентнісний підхід розуміє як поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань, формуванням навичок, створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність дитини до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатоаспектного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно насиченого простору [4]. У наукових доробках сучасних науковців Л. Коваль, О. Дубасенюк, Н. Нагорної та ін. знаходимо тлумачення компетентнісного підходу як особливого виду навчання сконцентрованого на вихідних результатах. На нашу думку, компетентнісний підхід – інтегральний сплав досвіду, діяльності та творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до вирішення поставлених завдань та проблем. Відтак, з впевненістю можемо говорити, що компетентнісний підхід зміщує акценти з процесу нагромадження знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання й досвід у різних ситуаціях.

У контексті основних положень Концепції Нової української школи передбачено досить серйозні вимоги до учителя. Серед них: уміння

застосовувати педагогіку партнерства, вміння працювати на засадах особистісно-орієнтованого, компетентнісного підходів тощо. Відповідно, основним результатом діяльності освітнього закладу повинна стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а набір ключових компетенцій в інтелектуальній, цивільно-правовій, комунікативній, інформаційній та інших сферах. Учитель має бути готовим забезпечити повноцінну пізнавальну діяльність молодшого школяра, сприяти розвитку ініціативи, активної життєвої позиції, винахідливості, вміння самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватися в стрімкому потоці інформації тощо. Відтак, особливої ваги набуває проблема вибору ефективних технологій формування професійних компетентностей майбутніх педагогів.

Однією із актуальних технологій, що дозволяє реалізовувати визначені цілі є технологія проектного навчання, яка впливає на всі сфери життєдіяльності людини, особливо на інформаційну діяльність, до якої відноситься навчання. Технологія проектного навчання – гнучка модель організації освітньо-виховного процесу, яка дозволяє вирішувати не тільки освітньо-виховні завдання, а й підвищити активність майбутніх педагогів в самостійному здобутті знань [1, с. 56]. В основі проектної технології – використання проблемних, дослідницьких методів. Відтак, майбутні педагоги мають набути умінь організовувати, керувати, контролювати проектну діяльність тощо. Використання проектної технології дозволяє формувати у майбутніх учителів навички тьюторства. В процесі вивчення дисциплін професійної підготовки – «Методика навчання освітніх галузей «Суспільствознавство», «Природознавство», «Здоров'я і фізична культура» нами розроблено серії проектів, у яких беруть участь майбутні учителі. Механізм підготовки тьюторів передбачає підвищення професійної компетентності майбутніх учителів, через організацію навчальних занять у різних формах. Так, навчальна

дисципліна «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство» головним своїм спрямуванням передбачає підготовку майбутнього учителя до реалізації завдань навчального предмету «Я у світі». Так, метою даного предмету є формування у молодших школярів громадянської, соціальної, життєвої компетентностей, розвиток здібностей, інтересів і потреб. Предмет «Я у світі» покликаний виховувати молодшого школяра як громадянина України, сприяти збагаченню його духовного світу та моральної культури, становленню світогляду, а також здатності до практичного і творчого використання набутих знань. В контексті останнього особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутнього вчителя до реалізації завдань предмету «Я у світі» та проектування вузівської методики щодо формування у молодших школярів соціальної, громадянської, загальнокультурної, інформаційно-комунікативної компетентностей [3, с. 204]. Пріоритетна роль в організації навчальної діяльності майбутніх учителів має відводитись активним методам і формам, що ґрунтуються на демократичному стилі, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати відповіді, робити висновки. Так, протягом вивчення дисципліни студенти залучені до виконання таких проектів: «День іменника», «З Україною в серці», «Від серця до серця», «Книга у моєму житті», «День дошкілля» та ін. Так, беручи участь у цих заходах майбутні педагоги включаються в активну пізнавально-дослідницьку діяльність, набувають досвіду індивідуальної творчої діяльності.

Участь у різного роду проектах передбачає формування у майбутніх педагогів орієнтирів, ціннісно-сміслових компетенцій. У процесі виконання проектів студенти беруть участь в конкурсах, науково-практичних конференціях, проводять соціологічні опитування, інтерв'ювання, фотографування об'єктів, працюють над реферативними

повідомленнями, беруть участь в екскурсіях, користуються сучасними засобами ІКТ (інформаційні компетентності) – пошук інформації, трансляція, відеозв'язок, електронна пошта, ЗМІ, Інтернет, створення презентацій, буклету та ін.

Такі форми роботи забезпечують реалізацію діяльнісного підходу в процесі навчання. На цій основі формуються компетенції особистісного самовдосконалення. Від них залежить індивідуальна освітня траєкторія студента і програма його професійного зростання в цілому. Реалізація проектної технології дозволяє вирішити ряд завдань. Серед яких: формування ключових компетентностей, досвіду проектної діяльності, виховання культури проектної діяльності, вміння працювати в колективі, почуття відповідальності за прийняте рішення, установки на позитивну соціальну діяльність в інформаційному суспільстві – формування компетентності в сфері соціальної діяльності, комунікативної компетентності. Досягти цих цілей можна, створюючи творчу атмосферу на навчальних заняттях.

Література:

1. Грошовенко О. П. Технології вивчення освітньої галузі “Людина і світ”: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності “Початкове навчання” / уклад. О. П. Грошовенко. – Вінниця: 2013. – 255 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [режим доступу] / novij-derzhavnij-standart-pochatkovoyi-zagalnoyi-osviti.pdf
3. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи.- К.: Видавничий дім «Освіта», 2011.– 392 с.
4. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138 – 143.

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: НЕФОРМАЛЬНА ПРАКТИКА

Жаркова Р. Є.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

м. Львів, Україна

Одним із важливих явищ сучасного науково-освітнього процесу є становлення новітніх засад літературної освіти й літературної творчості. Оскільки художня література як система етико-естетичних цінностей робить видимою усю парадигму життєвих пошуків та протиріч, спонукаючи реципієнта до емпатичного переживання й емоційно-чуттєвого привласнення гуманістичних кодів твору. Початковий етап літературної освіти – це все ж читання, пізнання твору, а вищий рівень характеризує намагання читача декодувати твір, тобто «чути» текст у цілості й найдрібніших складниках, що творять певну систему й перебувають у постійній взаємодії» [3, с. 7]. Як стверджує теоретик літературної освіти Г. Клочек, «знайомство з художньою літературою – це спілкування з текстами найвищої виражальної здатності» [2, с. 47], оскільки «геніальні твори геніальних митців є невичерпними як об'єкти аналізу. Вони легко витримують будь-яку кількість спроб їхньої найдетальнішої інтерпретації» [2, с. 20].

Нині стаємо свідками кризових явищ освітнього процесу, коли українська гуманітаристика перебуває на певному роздоріжжі, шукаючи внутрішні ресурси і зовнішні орієнтири. Йдеться про реформування викладання філологічних дисциплін, адже, за відомим твердженням К. Леві Строса, «XXI століття має бути століттям філологічної науки, або ж

його взагалі не буде». Відтак основна проблема зосереджується в ядрі читання, добору відповідної лектури, пошуку тих взірцевих текстів, що здатні розбудити в читацькій свідомості глибоку потребу пізнавати буття-як-текст. Тому чи не основним завданням літературної освіти (у початковій, середній та вищій школі) є моделювання світогляду читця-мовця, позаяк необхідно, щоб, «вивчаючи літературу, учень розвивав свою **спроможність самовиражатися через мову**, користуючись найбільш довершеними й безконечно розмаїтими зразками мовного вираження» [2, с. 47], тобто, щоб і сам міг творити якісний текст.

Здобування літературної освіти – процес, що спрямований на активне пізнання кращих зразків художньої виражальності. Тому, за Г. Ключеком, «якісна літературна освіта [...] можлива лише за умови, коли вона ґрунтується на освоєнні літературної класики» [2, с. 99]. Саме така ідея, очевидно, й інспірувала відомого літературознавця, лектора Центру літературної освіти Р. Семківа до написання книги про таємниці письменницької майстерності «Як писали класики» (2016) [5]. У праці розкрито літературні пріоритети та творчі поради популярних, титулованих майстрів слова, серед яких: Агата Крісті, Джордж Орвелл, Рей Бредбері, Курт Воннегут, Мілан Кундера, Маріо Варгас Льюса й Умберто Еко. Деякі з названих авторів створили власні концепції творчого процесу, деякі залишили по собі цінні спогади, автобіографічні есеї, робочі нотатки тощо, які стають основою для розкриття питань самопошуків у літературній царині.

Сучасна літературна освіта в Україні розвивається також у неформальному вимірі. Про це свідчить поява Центру літературної освіти (ЦЛО) у 2012 році як «організації, що здійснює освітні програми у сфері літератури, книжкової та редакторської справи, літературного менеджменту та дотичних сферах суспільного життя, які пов'язані з роботою над текстом» [7]. Це осередок української неформальної

літературної освіти, що доступна усім незалежно від віку, базової освіти чи місця проживання. Не менш важливо, що ЦЛЮ реалізовує освітні програми у формі тренінгів, лекцій, майстер-класів, авторських курсів, воркшопів, літературних зимових та літніх шкіл для дорослих, дітей та підлітків. Також ЦЛЮ співпрацює з «Pabulum» – заснованим у 2016 році видавництвом не-фікційної літератури [1], що спеціалізується на книжках про творчий та інтелектуальний розвиток. Цей тандем подарував читачам декілька корисних проєктів (напр. «Пиши сильно» (2017) чи «В очікуванні копірайтера» (2017) авторства Стаськи Падалки), здатних змінити існуючі уявлення про те, як створюються добрі тексти, що славляться чи продаються (що не менш важливо в реаліях сучасного комерційно-споживацького простору).

Цікавою західною новацією, що поширюється на українському книжковому ринку, є видання воркбуків («*workbook*» – робоча книжка-зошит), де кожен бажаючий може потренуватися, напр. у літературній практиці. Тут варто назвати воркбук «Пиши сильно. Практичні вправи, поради, теорія» (2017) [4], у якому популярні українські письменники діляться фаховими рекомендаціями щодо створення текстів різних жанрів (художніх, нон-фікшн, статей, комерційних постів тощо). Книжка складається зі завдань та вправ, обрамлених практичними вказівками 15-ти авторів (Сергій Жадан, Любка Дереш, Юрій Андрухович, Андрій Курков, Катя Бабкіна та ін.) про те, як почати писати, як намагатися писати стисло і талановито, як відкривати у собі приховані творчі можливості.

Ще одним яскравим воркбуком, що містить базову теорію та практичні завдання з «креативного письма» для дітей молодшого та середнього шкільного віку є книжка «Письмонавтика. Курс літературної творчості для дітей» (2017) Тані Стус [6]. Авторка весело й жваво подає літературознавчу теорію, показуючи школярам, як можна самостійно

формувати навички художнього письма, виховувати у собі мистецьку натуру. У книжці пояснюються такі терміни, як антагоніст, графоманія, експозиція, зав'язка, кульмінація, протагоніст, синопсис тощо. Активно використовуються й запозичені терміни – піар, спойлер, фідбек. Чимало завдань мають на меті розкрити потенціал дитини, спонукати до самоспостережень і креативного письма. Як зауважує Т. Стус, «креативне письмо – творче (creative writing) – і майже синонім до словосполучення «літературна творчість», але тут для автора найважливішим є самовираження, а не досягнення рівня професійного письменника» [6]. Тому все ж важливим елементом такої неформальної літературної освіти є формування образного креативного мислення і креативного письма як продукту такого мислення. Неформальна дитяча літературна освіта, як показує у «Письмонавтиці» Т. Стус, має бути інтелектуальною й ігровою, адже момент гри в навчальному процесі «оживлює» сприйняття літературних явищ та понять.

Отже, літературна освіта в Україні нині активно розвивається, зокрема, у контексті неформальної практики, що забезпечується оригінальними видавничими новинками, які розкривають секрети письменницької майстерності, а також діяльністю Центру літературної освіти. Читання і пере(про)читання класичних авторів, збагачення їхнім досвідом, формування навичок якісного аналізу літературного твору, пізнання основ психології творчості та засад креативного письма – це актуальні питання сучасної літературної освіти.

Література:

1. Видавництво «Pabulum» : «Через десять років бачимо себе найкращим українським видавництвом в ніші нон-фікшн» // Електронний ресурс. Режим доступу : <http://bookforum.ua/vydavnytstvo-pabulum-cherez-desyat->

rokiv-bachymo-sebe-najkrashhym-ukrayinskym-vydavnytstvom-v-nishi-non-fikshn/

2. Клочек Г. Зі студій про літературну освіту [зб. статей та матеріалів]. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 192 с.
3. Марко В. Аналіз художнього твору : [навч. посіб.] / Василь Марко. – [2-ге вид., випр.]. – К. : Академвидав, 2015. – 256 с.
4. Пиши сильно. Практичні вправи, поради, теорія. – Litosvita. – К. : Rabulum, 2017. – 240 с.
5. Семків Р. Як писали класики : поради перевірені часом / Ростислав Семків. – К. : Rabulum, 2016. – 240 с.
6. Стус Т. Письмонавтика. Курс літературної творчості для дітей / Таня Стус. – К. : Пабулум, 2017. – 144 с.
7. Центр літературної освіти. Головна сторінка. Електронний ресурс. Режим доступу : http://litosvita.com/about-us/#.Wm74lrx1_IU

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Іванісова В. О.,

вчитель французької та німецької мови

Бердянська спеціалізована школа I-III ступенів №16

з поглибленим вивченням іноземних мов

м. Бердянськ, Україна

Необхідність реформування шкільної освіти викликана в усьому світі не тільки швидкозмінними умовами соціально-економічного життя,

розвитком нових технологій, а й невдоволеністю результатами традиційної освіти.

У Проекті Національної Доктрини розвитку освіти України у XXI столітті зазначається:

«Глобалізація, швидка зміна технологій, утвердження пріоритетів сталого розвитку суспільства зумовлюють зростання ролі освіти. Людство помітно змінює орієнтації в напрямі розвитку демократії, піднесення гідності особистості, її культури, національної самоідентифікації, толерантності, розвитку в умовах ринкових відносин. Життя в умовах демократії, ринку новітніх науково-інформаційних технологій стає реальністю. Усе це зумовлює потребу радикальної модернізації освіти».

«В Україні має ствердитися стратегія прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти й науки; повинні забезпечуватись умови для розвитку, самоствердження й самореалізації особистості впродовж життя» [1, с. 15].

Постіндустріальному суспільству необхідні люди, які вміють самостійно мислити, здатні до самореалізації.

Сучасний роботодавець інформаційного суспільства зацікавлений у працівникові, який:

- уміє думати самостійно і вирішувати різноманітні проблеми (тобто застосовувати отримані знання для їх вирішення);
- може критично і творчо мислити;
- володіє значним словниковим запасом, який базується на глибокому розумінні гуманітарних знань.

При реалізації особистісно-орієнтованого навчання особливо актуальним є питання неперервної освіти, яка стає в інформаційному суспільстві нагальною потребою кожної сучасної людини. Для здійснення такої освіти впроваджується дистанційне навчання, в основі якого лежить використання нових інформаційних технологій. Все частіше електронні

засоби (радіо, телебачення, глобальні телекомунікаційні мережі, інтернет) використовуються в освіті як потужні джерела інформації. Розвиток нових інформаційних технологій дозволяє ефективно використовувати і сучасні педагогічні технології навчання.

Найбільш адекватними поставленим освітнім цілям вважаються такі сучасні освітні технології:

- навчання в співробітництві;
- метод проектів;
- різномірівневе навчання;
- індивідуальний та диференційований підходи до навчання, можливості рефлексії, які реалізуються в усіх вищезазначених технологіях.

Впровадження освітніх технологій передбачає широке застосування нових інформаційних технологій, і в першу чергу комп'ютерних [2, с. 172].

Згідно ідеям сучасних дослідників, критичне мислення – це здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримати бажаний результат. Це наукове мислення, суть якого полягає у прийнятті ретельно обміркованих та зважених рішень стосовно довіри до будь-якого твердження: мусимо ми його прийняти чи відкинути або відкласти, а також ступінь упевненості з якою ми це робимо.

До основних рис критичного мислення відносять наступні вміння: робити логічні умовиводи; приймати обґрунтовані рішення; давати оцінку позитивних і негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу; бути спрямованим на результат. Критичне мислення – це здатність ставити нові запитання, знаходити різноманітні аргументи, приймати незалежні та продумані рішення [6, 7, 8].

Технологія критичного мислення заснована на творчому співробітництві учня і вчителя, на розвитку в учнів аналітичного підходу до будь-якого матеріалу. Ця технологія розрахована не на запам'ятовування матеріалу, а на постановку проблеми і пошук її розв'язання.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки формується і уточнюється поняття “інтерактивне навчання” – навчання, яке ґрунтується на психології людських взаємовідносин і взаємодій”, “навчання, яке розуміється як спільний процес пізнання, де знання добуваються в спільній діяльності через діалог, полілог учнів між собою та вчителем” [5].

Інтерактивне навчання пропонує іншу логіку навчального процесу: не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через його застосування. Досвід і знання учасників процесу є джерелом їх взаємонавчання і взаємозбагачення.

Таким чином, інтерактивне навчання може стати базою для розвитку критичного мислення. Як стверджують дослідники Дженні Л. Стіл, Куртіс С. Мередит, Чарльз Темпл, критичне мислення є “складним процесом творчої інтеграції ідей та джерел, переоцінки та перебудови понять та інформації. Воно є активним та інтерактивним процесом пізнання, що відбувається водночас на багатьох рівнях” [4].

Автори стверджують, що критичне мислення можуть досягнути не лише учні старших класів, але і молодших. На думку дослідників, вміння просіювати інформацію та вирішувати, що важливо, а що ні, буде потрібно учням для успіху в світі, який швидко змінюється, їм необхідно буде вміти розуміти те, як різні частини інформації можуть поєднуватись між собою, знадобиться вміння надавати відповідний контекст новим ідеям та знанням, оцінювати нові знахідки та відкидати знецінену

інформацію. Обґрунтовуючи важливість критичного мислення, вони формують такі тези:

1. Знання має цінність лише тоді, коли воно використовується та усвідомлюється концептуально.
2. Майбутнє відкрите для тих, хто критично перевіряє інформацію та вибудовує свої власні реальності.
3. Критичне мислення виникає внаслідок добре сконструйованого навчального плану, виконання якого виховує критичне мислення [4].

Дженні Л. Стіл, Куртіс С. Мередит, Чарльз Темпл переконані, що “для того, щоб відбулось повнозначне, критичне розуміння, розраховане на довгий строк, учні мають бути активно залучені до навчального процесу. Активне залучення означає, що учні мають усвідомити своє власне мислення у своїх власних словах. До того ж вони мають висловлювати свої знання та розуміння через або активне мислення у ході письма, або через говоріння” [4].

Таким чином, в учнів формується власний план для мислення про певну тему чи ідею.

Автори запропонували такі етапи методичної системи:

1. Актуалізація (обговорення до ознайомлення зі змістом).
2. Усвідомлення змісту.
3. Рефлексія (обговорення після ознайомлення з текстом).

Відповідно до рішень Європейської Ради основною компетентністю на уроках іноземної мови є комунікативна, тому що вона забезпечує набуття учнями вміння обговорювати проблеми, доводити власну позицію, виробляти власну точку зору, розвивати критичне і креативне мислення та адаптуватися у мовному середовищі. Вирішити дану проблему неможливо без використання комунікативного методу та інтерактивних технологій навчання іноземної мови.

Важливим засобом формування основних компетенцій є використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання предмета й у виховній роботі та Інтернет-проект на уроках іноземної мови як одна з інноваційних освітніх технологій, спрямованих на формування мовленнєвої компетенції учнів.

Застосування комп'ютерів на уроках іноземної мови значно підвищує інтенсивність навчального процесу, засвоюється значно більша кількість матеріалу, ніж при традиційному навчанні. Крім того, цей матеріал закріплюється міцніше. Комп'ютер забезпечує і всебічний контроль за навчальним процесом. При використанні комп'ютера для контролю досягається і більша об'єктивність оцінки, оскільки відбувається одночасна перевірка знань усіх учнів. Необхідно також зазначити що комп'ютер нівелює такий негативний психологічний фактор, як "відповідобязь", під час традиційних занять різні фактори такі, як дефект вимови. Страх зробити помилку, невміння вголос формулювати свої думки, можуть завдати учневі проявити свої реальні знання. Залишаючись "наодинці" з комп'ютером учень, як правило, не відчуває ніяковості і старається проявити максимум своїх знань.

Формуванню компетентностей учнів сприяє не лише навчальна, але й позакласна робота з іноземної мови. Розглянемо кожен з цих компетентностей окремо через призму її формування в позакласній роботі.

Соціальні компетентності характеризують уміння людини повноцінно жити в суспільстві. У позакласній роботі під час проведення масових свят, вечорів та інших заходів учнями дуже часто доводиться брати участь у змаганнях, конкурсах, вікторинах тощо, де від відповіді одного учасника залежить перемога команди. Тобто учень має брати на себе відповідальність, приймати рішення, робити вибір. Саме так і

формуються та розвиваються соціальні компетентності. Позакласною роботою ми сприяємо формуванню полікультурних компетентностей.

Комунікативні компетентності передбачають уміння спілкуватися усно та письмово, рідною та іноземними мовами. Під час проведення позакласних інформаційних заходів, учням доводиться давати відповіді на запитання вікторин, обговорювати питання у пошуках правильної відповіді, виражати думку письмово. Від уміння спілкуватися у командному змаганні часто залежить перемога.

Інформаційні компетентності – це вміння знаходити, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел. Саме це роблять учні, готуючись до конкурсів, випускаючи газету, добираючи запитання до команди-суперниці тощо.

Без постійної самоосвіти учасники змагань приречені на програш. Звичайно, щоб брати участь у змаганні, потрібно не тільки мати міцні знання, а й уміння використовувати їх творчо. Тобто позакласна робота розвиває компетентність продуктивної творчої діяльності.

Так усі види компетентностей отримують розвиток не тільки в навчальній, але й у позакласній роботі з іноземної мови [3, с. 200].

Отже, технології розвитку критичного мислення на уроках іноземної мови дозволяють досягти таких освітніх результатів як уміння працювати з інформаційним потоком, що збільшується і постійно оновлюється, в різних освітніх галузях, висловлювати свої думки (усно і письмово) зрозуміло, впевнено та коректно по відношенню до оточуючих, формувати власну думку на основі осмислення різного досвіду, ідей і уявлень, вирішувати проблеми, самостійно займатися своїм навчанням (академічна мобільність), співпрацювати у групі, вибудовувати конструктивні взаємостосунки з іншими людьми. [3, с. 100].

Література:

1. Національна директива розвитку освіти України у XXI столітті. – К.: Шкільний світ, 2001. – 24 с.
2. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Издательский центр "Академия", 2001. – 272 с.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: наук.-метод. Посібник. – К:ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Дженні Л. Стіл, Куртіс С. Мередит, Чарльз Темпл. Методична система “Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів”, 1998.
5. Коротаева Е. В. Хочу, могу, умею. Обучение, погруженное в общение. – М., 1997.
6. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. – Харків: Основа, 2007.
7. Пометун О. Компетентісний підхід в сучасній освіті. – К., 2004
8. Родигіна І. В. Компетентісно-орієнтований підхід до навчання. – Харків: Основа, 2005.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

*Іванченко Л. М.,
старший викладач кафедри англійської мови
технічного спрямування № 1
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

Оволодіння інформаційно-комунікативними технологіями дає можливість удосконалювати мовленнєву та міжкультурну компетенцію. Курс «Іноземна мова професійного спрямування» більш спрямований на вивчення мови в контексті. Він інтегрується в профільні дисципліни студентів. В цьому курсі рівнозначна увага приділяється всім навикам: аудіюванню, читанню, говорінню та письму. Писемна мова передбачає написання анотацій, рефератів, ділових листів, контрактів.

Велика увага приділяється читанню текстів за спеціальністю з використанням Інтернет-ресурсів, ділової кореспонденції, контрактам, презентаціям, прослуховуванню лекцій он-лайн. В навчанні широко використовуються кейси, рольові ігри, медіа презентації.

Самостійна робота студентів є невід'ємною частиною програми з іноземної мови. Інформаційно-технічне забезпечення дозволяє розвинути навички самостійної навчальної діяльності, сформувати критичне мислення. Існує багато навчальних сайтів. Є спеціалізовані сайти для вивчення граматики, лексики. Сайти мають декілька рівнів складності, це дає змогу викладачу пропонувати завдання для студентів з різним рівнем підготовки. Інтернет – це джерело мотивації до навчання.

Самостійна робота студентів з іноземної мови є обов'язковою складовою навчального процесу і сприяє досягненню основної мети – формуванню комунікативної компетенції. Впроваджуються різноманітні форми самостійної роботи, які є основами самоосвітньої діяльності: додаткове читання статей іноземною мовою за спеціальністю, робота в мережі Інтернет в позаурочний час, написання рефератів, розробка проектів та інше [2]. Самостійна робота може бути аудиторною та поза аудиторною.

В поза аудиторній роботі студенти готують презентації в Power point з граматичних тем, використовуючи різні Інтернет-сайти, читають літературу та статті за своєю спеціальністю, записують слова на слух,

прослуховують лекції з подальшим виконанням різноманітних завдань, працюють зі словниками, для збагачення словникового запасу, підбирають матеріал для написання рефератів.

Аудиторна робота включає в себе використання текстів та завдань до них під час занять, написання творчих робіт, написання анотацій до підготовлених та непідготовлених статей, перегляд навчальних фільмів.

Індивідуальні заняття передбачають створення умов для реалізації творчих можливостей студентів. Ті студенти, які проявили здібності до навчання, до наукової роботи, до творчої діяльності залучаються до виконання індивідуальної роботи. Індивідуальна робота орієнтується на активні методи оволодіння знаннями, на розвиток творчих здібностей студентів. Індивідуальна робота реалізується в процесі аудиторних та поза аудиторних занять. Студенти самостійно вибирають завдання. Так, з одними студентами проводиться робота по підготовці до Міжнародних студентських науково-практичних конференцій, з іншими проводиться робота по підготовці до участі в Олімпіадах різного рівня (університетська, всеукраїнська, міжнародна).

На першому та другому курсах індивідуальні роботи пов'язані з розширенням тематики, що вивчається, отриманням додаткової інформації з використанням Інтернет-ресурсів. На старших курсах індивідуальна робота пов'язана з темами рефератів, курсових, дипломних робіт, при написанні яких використовуються англомовні джерела.

Особлива увага приділяється підготовці та проведенню презентацій іноземною мовою. Мультимедійна презентація вимагає від студента виконання науково-дослідної роботи, використання великої кількості інформаційних джерел. Під час підготовки презентації створюються умови для розвитку мотивації вивчення іноземної мови, розширюються знання студента, інформованість.

Мультимедійна презентація – це матеріал для спілкування іноземною мовою. Вона є основою для монологічного мовлення і дає можливість реалізувати комунікативну функцію мови. Таким чином, мультимедійні презентації удосконалюють монологічне висловлювання, так як під час свого виступу студент використовує ключові слова, схеми, картини, таблиці. Мультимедійна презентація включає в себе комп'ютерну анімацію, графіку, відео, музику та звуковий ряд.

В цілому презентація включає в себе мовну підготовку, інформаційний матеріал і знання структури презентації: вступ, основна частина, висновки [3]. Під час захисту презентації студент вчиться логічно вірно будувати свій виступ, тобто формує вміння монологічного висловлювання.

Впровадження в практику навчання іноземної мови новітніх інформаційних технологій підвищує професійну компетентність викладача в сфері методики і підвищує ефективність викладання іноземної мови [1].

Література:

1. Бузина Д. И. Power point на занятиях английского языка: быть или не быть? Полилог культур: один мир – многообразие языков: Сб. науч. тр. / Под ред. Т. В. Шульдешова; Яросл. гос. ун-т. – Ярославль; Изд-во ЯрГУ, 2009. – с. 196-200.
2. Іванченко Л. М. Професійно-орієнтована самостійна робота студентів: Сб. матеріалів III Міжнародної наукової конференції. Київ: ТОВ «Дельта корп». 2013. – с. 43-45.
3. Коваленко А. В. Роль мультимедійної презентації на заняттях по іноземному мові [Електронний ресурс] – Режим доступу (http://ito.edu.ru/2010/Tomsk/II/II_0-31.html)

МЕТОД ТРАНСМІСІЙНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ МІКРОСКОПІЇ У ЛАБОРАТОРНОМУ ПРАКТИКУМІ З ФІЗИКИ

Колінько С. О.,

кандидат фізико-математичних наук,

доцент, доцент кафедри фізики

Черкаський державний технологічний університет

м. Черкаси, Україна

Бутенко Т. І.,

кандидат технічних наук,

доцент, доцент кафедри фізики

Черкаський державний технологічний університет

м. Черкаси, Україна

Важливим аспектом викладання курсу загальної фізики студентам інженерних спеціальностей є практичне ознайомлення майбутніх фахівців з прикладами використання фізичних законів та закономірностей у роботі різноманітних технічних пристроїв. Арсенал науково-дослідних лабораторій Черкаського державного технологічного університету наповнений потужними експериментальними установками, зокрема, мас-спектрометрами, електронними мікроскопами, рентгенівськими дифрактометрами тощо. Розробка методичних рекомендацій щодо організації і проведення лабораторних робіт з метою знайомлення студентів з фізичними основами функціонування названих вище експериментальних установок є наразі одним із завдань викладачів кафедри фізики з метою ефективної підготовки майбутніх фахівців інженерних спеціальностей [1].

Дослідженню питань, пов'язаних з фаховою підготовкою інженерно-педагогічних кадрів присвячені праці С. Батишева, В. Блюхера, Г. Зборовського, Е. Зеєра, Р. Карпової, О. Коваленка, В. Лошкіної, А. Пастухова та інших. Але саме питання методики організації лабораторного практикуму з фізики для студентів інженерних спеціальностей в методичній літературі висвітлені недостатньо та потребують подальшої розробки в контексті професійної спрямованості навчання [3].

Метою роботи є висвітлення методики ознайомлення студентів з методом трансмісійної електронної мікроскопії та організації і проведення лабораторної роботи з вивчення фізичних основ даного методу.

Трансмісійна електронна мікроскопія (ТЕМ) використовується для дослідження тонких об'єктів [4], зокрема, ця методика незамінна при дослідженні структури та фазового складу тонких плівок.

Наразі тонкі плівки ($d = 10^{-9} - 10^{-6} \text{ м}$) широко застосовуються в різних галузях науки і техніки. Найважливіші завдання, які вирішуються плівковим матеріалознавством – отримання плівкових матеріалів з широким спектром властивостей (електрофізичних, механічних, оптичних), розвиток методів синтезування плівкових систем з наперед заданими властивостями.

Структурні та фазові дослідження на трансмісійному електронному мікроскопі (ТЕМ) є важливими при вивченні властивостей тонких плівок. ТЕМ дозволяє отримувати пряме зображення об'єкта за допомогою електронного променя. Техніка просвічування електронами тонких об'єктів дозволяє отримувати розділення до 0,08 нм. Згідно з гіпотезою де-Бройля електрон має властивості електромагнітної хвилі з $\lambda = h/mv$, де λ – довжина хвилі, h – стала Планка, m – маса електрона, v – швидкість електрона. Прискорюються електрони в сильному

електричному полі, тому довжина хвилі електрона залежить від величини прискорюючої напруги U :

$$\lambda = \frac{h}{\sqrt{2m_0eU(1 + \frac{eU}{2E_0})}} \quad (1)$$

де m_0 – маса спокою електрона, e – заряд електрона, $E_0 = m_0c^2$ – енергія спокою електрона. За формулою (1) можна обчислити довжину хвилі електрона для різних значень прискорюючої напруги:

Таблиця 1.

Довжина хвилі електрона при різних значеннях прискорюючої напруги

U (кВ)	λ (пм)
100	3,70
300	1,97
1000	0,87

ТЕМ складається з електронної гармати (джерела електронів), системи магнітоелектричних лінз та системи детектування електронів. В електронній гарматі електрони вилітають із розігрітого катода за рахунок явища термоелектронної емісії і прискорюються високою напругою. Конденсорні лінзи формують паралельний електронний пучок, який потрапляє на зразок. У камері мікроскопа створюється високий вакуум ($1,33 \cdot 10^{-4} - 6,66 \cdot 10^{-5} \text{ Па}$) для усунення взаємодії електронів з молекулами повітря. Режимми роботи ТЕМ є світлопольний та темнопольний.

Дифракційна картина утворюється внаслідок інтерференції електромагнітних хвиль, відбитих від кристалографічних площин кристалу і підлягає закону Вульфа-Брегга:

$$2d\sin\theta = \lambda, (2)$$

де d – міжплощинна відстань; θ – кут ковзання; λ – довжина хвилі.

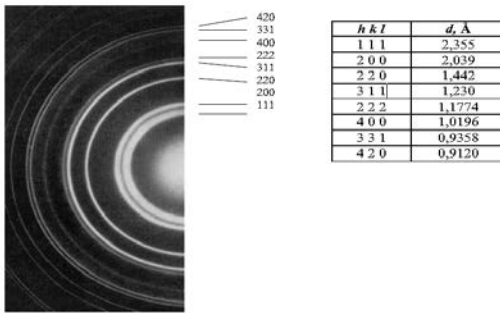

Рис. 1. Електронограма плівки золота.

У полікристалічному зразку окремі кристали мають різну орієнтацію один відносно одного, тому дифракційна картина, в цьому випадку, матиме вигляд концентричних кілець

різного радіуса R відносно її центра O (рис.1).

Технологія виконання лабораторної роботи. Лабораторна робота виконується групами з 3-4 студентів, які працюють із роздатковим матеріалом, опановують методику обробки експериментальних даних, аналізують результати проведених досліджень.

Кожна група отримує електронограму тест-об'єкту (Al), електронограми зразків, які потрібно розшифрувати, таблиці картотеки ASTM [2], що містять базу даних про міжплощинні відстані.

Для визначення міжплощинних відстаней використовують формулу

$$d = C/R,$$

де C – постійна приладу; R – радіус кільця на електронограмі. Постійну приладу $C = d \cdot R$ визначають досліджуючи електронограму тест-об'єкта (Al). Для цього вимірюють радіуси кілець R_i і ставлять їм у відповідність відомі значення міжплощинних відстаней d_i у кристалі Al. Результати дослідження представляють у вигляді таблиці, наприклад:

Таблиця 2.

Кристалографічні характеристики Al

№	d_i (Å)	R_i (мм)	C_i (Å·мм)
1	2,33	13,8	32,15
2	2,02	15,3	30,9
3	1,43	16,8	25,02
4	1,219	23,6	28,8

Остаточне значення постійної приладу обчислюють за формулою

$$C = \frac{\sum_{i=1}^N C_i}{N}$$

Щоб розшифрувати запропоновану викладачем електронограму, студенти вимірюють радіуси кілець R_i на електронограмі, та обчислюють міжплощинні відстані за формулою $d_i = C/R_i$. По таблицям ASTM знаходять схожий набір міжплощинних відстаней ($d_{\text{табл}}$), а, отже, визначають, яка кристалічна фаза присутня в об'єкті дослідження. Отримані результати заносять в таблицю 3:

Таблиця 3.

Кристалографічні характеристики дослідженого об'єкта

R_i (мм)	d_i (Å)	$d_{\text{табл}}$ (Å)

За результатами проведених досліджень студенти складають звіт та відповідають на питання для самоперевірки.

Висновки. Виконання лабораторної роботи по вивченню методу трансмісійної електронної мікроскопії сприятиме більш глибокому

засвоєнню студентами наступних тем загальної фізики: термоелектронна емісія, взаємодія заряджених частинок з електричним та магнітним полями, хвилі де-Бройля, закон Вульфа-Брегга. Ознайомлення з практичним використанням фізичних законів, зокрема, для дослідження кристалічної будови речовини, підвищує інтерес студентів до вивчення фізики. Приклад застосування знань фундаментальних наук при конструюванні технічних пристроїв сприяє активізації пізнавальної діяльності студентів, що, в свою чергу, підвищує рівень професійної підготовки майбутніх фахівців інженерного профілю.

Література:

1. Бутенко Т. І. Ознайомлення з методом лазерної мас-спектрометрії у лабораторному практикумі з фізики / Т. І. Бутенко, С. О. Колінько, О. Ю. Кулик. – Вісник ЧНУ. №12 (225). – Черкаси: ЧНУ, 2012. – С. 31 – 35.
2. Картоотека ASTM, що містить базу даних про міжплощинні відстані.
3. Пастушенко С. М. Курс фізики в системі професійної компетентності випускника технічного університету / С. М. Пастушенко, Т. С. Лень // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Випуск 89. Серія: педагогічні науки: Збірник. – Чернігів: ЧДПУ, 2011. – С. 359 – 362.
4. Практические методы в электронной микроскопии / Под редакцией Одри М. Глоэра. – М.: Машиностроение, 1980. – 375 с.

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Коробова О. О.,

*заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель вищої категорії, вчитель-методист
Бердянська спеціалізована школа I-III ступенів № 16
з поглибленим вивченням іноземних мов
м. Бердянськ, Україна*

Ми живемо у складному світі. Наше суспільство долає політичну, соціальну, економічну та екологічну кризи. Але, на жаль, залишається в суспільстві найстрашніша криза – моральна. Сьогодні в Україні все більше і більше поширюється культ бездуховності й аморальності. Цей культ поширюється різними способами: телевізійними передачами, діями політичних і громадських діячів, поведінкою окремих особистостей тощо. Незважаючи на різноманітність методів, сутністю їх є нав'язування людині стереотипів агресивної та безжальної поведінки по відношенню до інших, нехтування моральними нормами заради матеріальної вигоди. Діти сьогодення – це запорука завтрашнього добробуту країни, що повністю залежить від доброякісного виховання. Проблема надбання дитиною емоційно-морального досвіду є сьогодні особливо актуальною [1, с. 78]. На нашу думку, достатньо того, що діти будуть добрими та сумлінними, тоді і все інше додасться. Життя змусить їх і надалі робити вибір і тоді вони зможуть вбирати в себе правильне, чесне й добре.

Морально-етичне виховання дітей і підлітків – важливий напрямок виховної роботи. Василь Сухомлинський вважав, що саме педагог має «бути для підлітків зразком багатства духовного життя» [5, с. 327]. Сьогодні, школярі та вчителі перевантажені вимогами по освоєнню

навчальних дисциплін в рамках шкільної програми, тому часто педагогам не вистачає часу на виховання духовності та моральності у підростаючого покоління. А сучасний навколишній світ майже не сприяє природному засвоєнню моральних цінностей.

Тим часом, школа – це єдине місце, де дорослі люди можуть допомогти дітям сформувати і засвоїти такі цінності як доброта, чуйність, милосердя. Не слід забувати, що діти – майбутнє України, але від дорослих залежить, яким буде це майбутнє.

Відсутність турботи про ближнього, агресія по відношенню до братів наших менших, байдужість до подій у світі – стало невід’ємною частиною поведінки підлітків. Дефіцит доброти в соціумі спонукав до створення виховання у молодих людей соціальних почуттів.

Завдання сучасного педагога не тільки опанувати норми міжнародних соціальних і педагогічних компетенцій, а й прагнути використовувати інноваційні процеси в молодіжному середовищі. Виховати в кожній дитині громадянина і патріота своєї країни, розвинути почуття обов’язку в наданні допомоги нужденним, спонукати до здійснення добрих і корисних вчинків – одна з головних задач педагога. Цей процес починається з ранніх років розвитку дитини і проходить через все її свідоме життя [1; 3; 4].

Молодший вік дітей надає великі можливості для формування моральних якостей і позитивних рис особистості. Податливість і відома сугестивність дітей, їх довірливість, схильність до наслідування, авторитет дорослих, створюють сприятливі передумови для формування високоморальної особистості. Основи моральної поведінки закладаються саме в молодшому віці і роль педагога в процесі соціалізації особистості величезна [2, с. 215]. На нашу думку, упровадження у навчально-виховний процес соціальних проектів може допомогти у вирішенні проблем морального виховання.

Одним із таких проєктів і був соціальний проєкт *«Добре серце – добрі справи!»* із провідною ідеєю: *«Я повинен зробити все необхідне, щоб кількість добра в світі збільшилося»*, який було впроваджено у навчально-виховний процес Бердянської спеціалізованої школи І-ІІ ступенів № 16 з поглибленим вивченням іноземних мов цього навчального року.

Актуальність цього проєкту ми вбачаємо у відповідності його ідеї вимогам сучасного суспільства і державного замовлення на виховання соціально активної особистості. Він сприяє формуванню ініціативи добра і відповідальності підлітків та молоді, набуттю ними практичного досвіду, який посилює соціальну компетенцію і інтерес до соціально значущої діяльності.

Головний напрямок проєкту – це надання допомоги дітям в пізнанні мистецтва творити добро й допомагати всім, хто опинився у важкій життєвій ситуації й потребує спеціальної підтримки та піклування.

Проєкт *«Добре серце – добрі справи!»* покликаний вчити дітей не проходити повз тих, кому важко, ділитися своїм теплом із тими, кому його не вистачає.

Соціально активна діяльність готує школярів до подальшої усвідомленої громадянської діяльності, ними набувається соціальний досвід, формується вміння самостійно планувати і реалізувати задумане, нести відповідальність за свої дії. Діти вчаться співпрацювати як з однолітками, так із дорослими.

Цей проєкт об'єднав навколо себе дітей і дорослих: учнів, батьків, педагогів БСШ № 16 і став спільною справою. Добро, гуманізм, милосердя, сенс життя – це цінності, про які можна говорити нескінченно. Є люди, які кажуть, а є люди, які роблять!

Мета проєкту полягала у залученні учнів до соціально-значущих справ з надання прямої, практичної допомоги ветеранам праці, самотнім

пенсіонерам, дітям, які опинилися у важкій життєвій ситуації, сім'ям, які потребують допомоги, дітям-сиротам, а також братам нашим меншим.

Для досягнення вищезазначеної мети було поставлено й вирішено наступні завдання:

1. Сприяти придбанню учнями досвіду причетності, співчуття до чужої біди, милосердя, бути добрішими один до одного, не проходити повз людей, що потребують допомоги.
2. Сприяти усвідомленню ними важливості та необхідності їх діяльності.
3. Сприяти розумінню того, що черствість душі – найстрашніша хвороба на світі.
4. Розвивати почуття обов'язку, турботи і поваги до людей, які потребують допомоги.
5. Виховувати в учнів почуття громадянського обов'язку, патріотизму, любові до людей, милосердя.
6. Оснащувати учнів різними джерелами інформації про соціальні проблеми свого міста.

Місію проекту вбачаємо в актуалізації кращих моральних якостей його учасників: доброти, співчуття, діяльної допомоги та підтримки тих, хто сьогодні опинився у важкій життєвій ситуації і, можливо, втратив віру в суспільство.

Процес взаємодії в рамках цього проекту здійснювався як в соціальному, психологічному, так і педагогічному аспектах.

Соціальний аспект виражається в потребі суспільства організовано оформити соціальну активність дітей, сприяти успішному набуттю ними позитивного соціального досвіду.

Психологічний аспект пов'язаний із задоволенням прагнення дітей до спілкування, переживанням почуття спільності й довіри в соціальних відносинах.

Педагогічний аспект проявляється в можливості створення умов для гармонізації досвіду колективних та індивідуальних відносин, у вихованні дитини колективом однолітків в процесі соціально значущої діяльності, яка за сприятливих умов сприяє виробленню у дітей почуття відповідальності, солідарності, причетності до проблем навколишнього життя, дозволяє формуватися зрілої громадянської позиції.

Серед напрямків діяльності проекту слід відзначити такі, як-от:

- «Творчість»: організація свят, концертів, акцій для дітей з дитячого будинку і людей похилого віку з будинку ветеранів, конкурси малюнків та творів, виготовлення вітальних листівок;
- «Турбота»: організація реальної допомоги нужденним (малозабезпеченим сім'ям, людям похилого віку, пернатим друзям), організація шефської роботи у школі-інтернаті;
- «Рука друга»: організація волонтерського руху (акції милосердя воїнам АТО, сім'ям із тимчасово переселених територій тощо).

Отже, у результаті залучення до соціального проекту зростає соціальна та громадська активності всіх його учасників; підвищується прагнення до спілкування; формується зріла громадянська позиція й толерантне ставлення до інших.

Прогнозуємо, що учасники даного проекту не матимуть сумнів щодо того, що потрібно зробити, якщо вони зіткнуться з людиною, якій потрібна посильна допомога. Виховання в самих собі відповідальної толерантної свідомості і поведінки у повсякденному житті – один з головних прогнозів і очікуваних результатів.

Література:

1. Бех І. Д. Виховання особистості. Кн. 1: Особисто-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : [навч. – метод. видання] / І. Д. Бех. – К. Либідь, 2003. – 280 с.

2. Зелінський К. Духовно-моральне виховання в школі: можливості та обмеження / К. Зелінський // Народна освіта. – 2008. – № 1 – с. 213-219.
3. Коберник І. Моральне виховання : традиції, проблеми, інновації / І. Коберник // Рідна школа. – 2002. – № 5. – С. 42-44.
4. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. – Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2005. – 56 с.
5. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : У 5-ти т. – Т. 5. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 321-330.

**НАРАХУВАННЯ КРЕДИТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
БАКАЛАВРІВ ПОЛІТОЛОГІЇ В УНІВЕРСИТЕТАХ АНГЛІЇ ТА
УЕЛЬСУ**

***Мукан Н. В.,**
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

***Брандибура І. Ю.,**
аспірант кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Система оцінювання досягнень студентів є важливою складовою організації освітнього процесу, що повинна забезпечувати ефективну перевірку результатів навчання студентів і коригування їхньої

індивідуальної навчальної траєкторії, стимулювання самостійної роботи, підвищення конкурентоспроможності, розкриття творчого потенціалу, сприяння академічній мобільності студентів. Університети Англії та Уельсу використовують кредитно-модульну систему організації освітнього процесу, що забезпечує гнучкість програм підготовки фахівців з метою адаптування до індивідуальних потреб студентів і швидкозмінних вимог національного і міжнародного ринків праці.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій свідчить про те, що вивчення контрольно-регулювального і оцінно-результативного компонентів освітнього процесу викликає значний інтерес вітчизняних (Б. Дадашев, Ю. Слободяник, М. Скиба, Л. Онищук, В. Ягупов) і зарубіжних (А. Госейн (A. Hosein), Н. Рао (N. Rao), А. Блер (A. Blair), В. Міллер (W. Miller), С. МакГінті (S. McGinty), К. Гаманн (K. Hamann) науковців. Системи оцінювання і нарахування кредитів також досліджуються міністерствами і відомствами Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, які регулюють сферу вищої освіти, Агенцією із забезпечення якості вищої освіти (англ. Quality Assurance Agency for Higher Education), а також відповідними радами університетів.

Метою цієї наукової розвідки є дослідження специфіки нарахування кредитів для різних освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів гуманітарних наук з політології, а також розподілу кредитів між інваріантною і варіативною складовими програми підготовки бакалавра політології в університетах Англії та Уельсу.

У рамках професійної підготовки бакалаврів політології університети Англії та Уельсу пропонують освітньо-професійні програми, що різняться тривалістю навчання, загальною кількістю кредитів, необхідних для присвоєння кваліфікації, спектром освітніх можливостей (довготривала практика, навчання за кордоном), гнучкістю освітньої траєкторії, комбінацією профілюючих дисциплін, а саме: програма

підготовки бакалавра з відзнакою тривалістю три роки, що пропонується більшістю університетів, зокрема університетами Дургама [4], Екзетера [5], Сассекса [7], Йорка [8]; програма підготовки бакалавра без відзнаки тривалістю три роки, що пропонується університетами Лідса [12], Свонзі [13]; програма підготовки бакалавра з відзнакою тривалістю чотири роки (проходження виробничої практики або навчання за кордоном) в університетах Ессекса [6], Бристоля [3], Екзетера [5]; гнучка комбінована програма підготовки бакалавра з відзнакою тривалістю три роки в університеті Екзетера [20]; гнучка комбінована програма підготовки бакалавра з відзнакою тривалістю чотири роки в університеті Екзетера [20]; програма підготовки бакалавра основної/додаткової спеціальності (напр. BA Politics with International Relations), що пропонується університетами Ессекса [16], Йорка [17], Сюррея [19]; подвійної спеціальності (напр. BA Politics and History) в університетах Екзетера [18], Ньюкасла [14], Аберіствіта [15]; або потрійної спеціальності (напр. BA Philosophy, Politics and Economics) в університетах Оксфорда [10], Кембриджа [9], Ворвіка [11].

Пропонуємо розглянути результати порівняльного аналізу програм підготовки бакалаврів політології з огляду на специфіку нарахування кредитів, беручи до уваги такі критерії як: загальна кількість кредитів, необхідних для присвоєння кваліфікації; рекомендована кількість кредитів для кожного рівня, що є еквівалентним року навчання; максимально допустима кількість кредитів на найнижчому рівні; мінімально допустима кількість кредитів на рівні присвоєння кваліфікації. Основна відмінність між програмою підготовки бакалавра з відзнакою і без відзнаки полягає у ступені диференціації навчальних досягнень студентів. Якщо студент навчається за програмою підготовки бакалавра без відзнаки, його досягнення оцінюються за двобальною шкалою «зараховано»/«незараховано». У випадку навчання за програмою

підготовки бакалавра з відзнакою, навчальні досягнення студента диференціюються за чотирибальною шкалою, що детальніше розкриває рівень успішності студента в опануванні професійними знаннями, уміннями і навичками. Кваліфікація «Бакалавр з відзнакою» може бути присвоєна кандидату, який загалом отримав 360 кредитів, з них по 120 на кожен рівень (рівні 4, 5, 6 відповідно до Рамки кваліфікацій вищої освіти), що є еквівалентними першому, другому, третьому рокам навчання, причому максимальна кількість кредитів на четвертому рівні не може перевищувати 150, а мінімальна кількість кредитів на рівні присвоєння кваліфікації повинна становити 90. Кваліфікація «Бакалавр без відзнаки» може бути присвоєна кандидату, який загалом отримав 300 кредитів, з них по 120 упродовж першого і другого років навчання і 60 кредитів упродовж третього року. Програма підготовки бакалавра політології з відзнакою тривалістю чотири роки передбачає отримання 480 кредитів, де мінімальна кількість кредитів на рівні присвоєння кваліфікації становить 210. Гнучкі комбіновані програми підготовки бакалавра політології з відзнакою або без відзнаки є аналогічними до традиційних програм з огляду на принципи оцінювання і нарахування кредитів, за винятком максимально допустимої кількості кредитів, отриманих на найнижчому рівні (рівень 4), що становить 180 на відміну від 150 у традиційних програмах, що зумовлено специфікою цих програм [1, 2].

Університети Англії та Уельсу також пропонують освітньо-професійні програми, які передбачають одночасне опанування декількох спеціальностей, що можуть співвідноситись наступним чином: у програмі підготовки бакалавра основної/додаткової спеціальності співвідношення варіює між 2:1 і 3:1, у програмі підготовки бакалавра подвійної спеціальності співвідношення становить 1:1, у програмі підготовки бакалавра потрійної спеціальності співвідношення становить 1:1:1, що зумовлює потребу адаптації системи оцінювання і нарахування кредитів.

Типові вимоги до кількості кредитів для програми підготовки бакалавра основної/додаткової спеціальності: загальна кількість кредитів на основну спеціальність може варіювати від 270 до 240, на додаткову – від 120 до 90, причому мінімальна кількість кредитів на рівні присвоєння кваліфікації становить 30 на основну спеціальність і 15 на додаткову [16, 17, 19]. Типові вимоги до кількості кредитів для програми підготовки бакалавра подвійної спеціальності: загальна кількість кредитів на кожну спеціальність може варіювати від 210 до 150, причому мінімальна кількість кредитів на кожну з них становить 30 [14, 15, 18]. Типові вимоги до кількості кредитів для програми підготовки бакалавра потрійної спеціальності: загальна кількість кредитів на кожну спеціальність може варіювати від 150 до 90, а мінімальна кількість кредитів становить 15 [9, 10, 11].

У рамках кредитно-модульної системи, процес оцінювання досягнень студентів з метою присвоєння кваліфікації базується на перевірці очікуваних результатів навчання після проходження модуля. Програми підготовки бакалаврів політології складаються з комплексу модулів, яким присвоюється певна кількість кредитів на основі підрахунку обсягу навчального навантаження і освітній рівень, що визначає складність цього процесу. У системі вищої освіти Англії та Уельсу 1 кредит відповідає 10 годинам навчального навантаження, що охоплює аудиторні заняття, самостійну роботу та інші види навчально-пізнавальної діяльності. Зазвичай, кількість кредитів за модуль у програмах підготовки бакалаврів політології становить 15, 20 або 30, за написання наукової роботи або проходження довготривалої практики нараховується 30, 40 або 45 кредитів. У процесі підготовки бакалаврів політології використовуються рівні 4, 5, 6 Рамки кваліфікацій Англії та Уельсу. Таким чином, студент бакалаврату зі спеціальності «Політологія»,

досягнувши очікуваних результатів навчання для певного модуля, отримує, наприклад, 15 кредитів на четвертому рівні.

У специфікації програми (англ. programme specification) вказані ті модулі, які студент-політолог зобов'язаний або може обрати у рамках конкретної освітньо-професійної програми. Більшість університетів Англії та Уельсу поділяють модулі на обов'язкові (англ. compulsory module), тобто модулі, які студенти зобов'язані обрати для задоволення вимог щодо продовження навчання або присвоєння кваліфікації, і вибіркові (англ. optional module), тобто необов'язкові модулі, які є вказаними у специфікації програми і можуть бути обраними студентом. Деякі університети, зокрема університети Ворвіка [11], Лідса [12], Йорка [8], виокремлюють також базові модулі (англ. core, non-condonable compulsory module), які студенти зобов'язані обрати і задовільно скласти для продовження навчання або присвоєння кваліфікації. Окрім цього, студент-політолог може обирати факультативні модулі, тобто необов'язкові модулі, які не є вказаними у специфікації програми, але можуть бути обрані студентом за власним бажанням. В описах модулів також вказуються пре-реквізитні, кореквізитні і несумісні у зв'язку із подібністю модулі. Слід зазначити, що вибіркові модулі, обрані студентом із запропонованого переліку, підлягають затвердженню відповідним відділом університету, що бере до уваги необхідні пререквізитні модулі та заборонені комбінації модулів.

Порівнюючи розподіл кредитів на інваріантну і варіативну складову процесу підготовки бакалаврів політології в університетах Англії та Уельсу, ми висували, що цей розподіл суттєво варіює в кожному університеті. Кожна кафедра самостійно визначає кількість і кредитний ваговий коефіцієнт обов'язкових модулів для кожного року навчання, однак у цьому процесі спостерігаються загальні тенденції: кількість обов'язкових модулів поступово зменшується з кожним

наступним роком навчання, забезпечуючи студентам більшу самостійність у формуванні навчальної траєкторії. Кількість обов'язкових модулів упродовж першого року навчання становить від 2 до 4, а їхній кредитний ваговий коефіцієнт складає від 60 до 120 кредитів. Кількість обов'язкових модулів упродовж другого року навчання, зазвичай, становить від одного до трьох, а їхній кредитний ваговий коефіцієнт складає від 20 до 60 кредитів. Упродовж третього року навчання обов'язковим є лише один модуль, зазвичай дипломна робота, за який присвоюється 30-40 кредитів або обов'язкові модулі взагалі відсутні. Відсоткова частка кредитів за модулі, що становлять інваріантну складову, у співвідношенні до загальної кількості кредитів, необхідних для присвоєння кваліфікації бакалавра політології, коливається від 40 до 50% [3, 4, 5, 6, 7, 8].

У програмах підготовки бакалаврів з відзнакою вказано відносний ваговий коефіцієнт (англ. *relative weighting*) кожного року навчання для диференціації навчальних досягнень студента. Зазвичай, у процесі професійної підготовки бакалаврів політології в університетах Англії та Уельсу модулі першого року навчання не мають вагового коефіцієнту, тоді як модулі другого і третього років навчання мають однаковий ваговий коефіцієнт: 0%, 50%, 50% відповідно. Ваговий коефіцієнт модуля для диференціації досягнень студента має бути прямо пропорційним до його кредитного вагового коефіцієнту (англ. *credit weighting*). Наприклад, 30-кредитний модуль має вдвічі більший ваговий коефіцієнт, ніж 15-кредитний модуль того ж року навчання. Диференціація навчальних досягнень студента під час присвоєння кваліфікації базується на середньому арифметичному всіх оцінок за модулі, зважених з огляду на кредитний ваговий коефіцієнт модуля і ваговий коефіцієнт року навчання [1, 2].

Більшість університетів Англії та Уельсу використовують систему накопичення і трансферу кредитів для вираження кредитного вагового коефіцієнта кожного елемента програми, накопичення отриманих студентом кредитів та їх трансферу у межах та за межами університету, у якому навчається студент. Кредитна система забезпечує студентам-політологам гнучкість навчального процесу, можливість переходу на іншу програму або продовження навчання за кордоном. Один кредит, присвоєний університетом Англії чи Уельсу, є еквівалентним половині кредита ЄКТС.

Отже, університети Англії та Уельсу, завдяки використанню кредитно-модульної системи організації освітнього процесу, забезпечують гнучкість програм професійної підготовки фахівців у галузі політології з огляду на тривалість навчання, спектр навчальних можливостей, ступінь свободи у формуванні навчальної траєкторії, комбінації профільюючих дисциплін, сприяють академічній мобільності студентів з метою обміну досвідом, а також загалом підвищують якість надання освітніх послуг, вкорінюючи ґрунтовний підхід до навчання, критичний аналіз предмета вивчення, рефлексивну практику і мотивування студентів до активного залучення в освітній процес.

Література:

1. Code of Practice for Assessment and Feedback. – University of Surrey, 2017. – 37 p.
2. Code of Practice on Assessment. – University of Liverpool, 2017. – 24 p.
3. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of Bristol, 2017. – 13 p.
4. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of Durham, 2017. – 8 p.

5. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of Exeter, 2017. - 17 p.
6. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of Essex, 2017. – 14 p.
7. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of Sussex, 2017. – 13 p.
8. Programme Specification for BA (Hons) Politics. – University of York, 2017. – 15 p.
9. Programme Specification for BA Human, Social and Political Sciences. University of Cambridge, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.undergraduate.study.cam.ac.uk/courses/human-social-and-political-sciences>
10. Programme Specification for BA Philosophy, Politics and Economics. University of Oxford, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ox.ac.uk/admissions/undergraduate/courses-listing/philosophy-politics-and-economics?wssl=1>
11. Programme Specification for BA Philosophy, Politics and Economics. University of Warwick, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://warwick.ac.uk/study/undergraduate/courses-2018/ppe/>
12. Programme Specification for BA Politics. – University of Leeds, 2017. – 16 p.
13. Programme Specification for BA Politics. – University of Swansea, 2017. – 12 p.
14. Programme Specification for BA Politics and History. University of Newcastle, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ncl.ac.uk/undergraduate/degrees/v112/#courseoverview>
15. Programme Specification for BA Politics and Modern History. University of Aberystwyth, 2017 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://courses.aber.ac.uk/undergraduate/politics-and-modern-history-degree/>

16. Programme Specification for BA Politics with Human Rights. University of Essex, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www1.essex.ac.uk/programmespecs/Details.aspx?prog=10091>
17. Programme Specification for BA Politics with International Relations. University of York, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.york.ac.uk/study/undergraduate/courses/ba-politics-international-relations/>
18. Programme Specification for BSc Politics and Economics. University of Exeter, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.exeter.ac.uk/undergraduate/degrees/economics/politics/>
19. Programme Specification for BSc Politics with German. University of Surrey, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.surrey.ac.uk/undergraduate/politics-german>
20. Programme Specification for Flexible combined BA (Hons) Politics. University of Exeter, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.exeter.ac.uk/fch/first-year-programme/politics.php>

**ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

***Пінчук Л. М.,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри викладання другої іноземної мови
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Розбудова національної системи вищої освіти в умовах кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів XXI століття, інтеграційних і глобалізаційних процесів у відповідності до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» спрямована на формування і розвиток інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості, її самостійності, самодостатності, творчої активності. Національна стратегія передбачає розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід [2, с. 1].

Термін «компетентність», який набув поширення у педагогічній літературі у 60-роки минулого століття, означає здатність особистості виконувати будь-яку діяльність на основі життєвого досвіду і набутих знань, умінь і навичок [1, с. 110]. Професійну компетентність учителя визначає сукупність професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. Термін "професійна компетентність" почав активно вживатися у педагогічній літературі з 90-тих років минулого століття у дослідженнях таких науковців, як В. Байденко, Н. Бібік, Н. Волкова, С. Гончаренко, Л. Карпова, А. Маркова, О. Пометун, О. Романова, О. Савченко, В. Складенко, В. Сластьонін, І. Тараненко та ін. Основу професійної компетентності викладача іноземної мови складають професійно-педагогічні уміння, а саме: *комунікативні* уміння (володіння іноземною мовою і здатність до педагогічного спілкування), *організаційні* (уміння організувати свою діяльність і діяльність студентів), *гностичні* (уміння аналізувати здібності дітей до оволодіння іноземною мовою, підтримувати мотивацію у навчанні), *оціночні* (пов'язані з умінням оцінювати рівень сформованості навичок і умінь і здійснювати їхню корекцію) [4, с 158].

Важливою передумовою формування професійних компетентностей є професійна спрямованість навчання студентів, що передбачає прийняття цілей і завдань професійної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, переконань, поглядів, які їй притаманні [3, с. 57]. Принцип професійної спрямованості навчання передбачає урахування професійних інтересів студентів як у навчальній (аудиторній), так і у позанавчальній (позааудиторній) діяльності. В аудиторній роботі під час проведення лекцій, семінарських, а особливо, практичних занять з іноземної мови та під час індивідуальних консультацій студентам пропонуються відповідні до їхньої майбутньої професії теми для дискусії, тексти для читання і аудіювання з метою подальшого обговорення і т. п. В той же час, значення позааудиторної діяльності, на жаль, недооцінюється. Тому, **мета нашого дослідження** – виявити найбільш ефективні форми позааудиторної діяльності з іноземної мови, які сприяють становленню професійної компетенції майбутніх учителів.

Позааудиторна діяльність – це будь-яка діяльність студентів, яка здійснюється в рамках навчального закладу поза навчальним процесом, і сприяє особистісному розвитку студентів, розширенню та поглибленню професійних знань, умінь та навичок. Позааудиторна робота сприяє розвитку і поглибленню інтересу студентів до іноземної мови, вдосконалення їхніх практичних навичок і умінь, розширення культурного кругозору і загальноосвітнього рівня [1, с. 40].

Традиційно виділяють індивідуальну, групову, масову і комплексну форми позааудиторної роботи з іноземної мови. Індивідуальна робота передбачає підготовку доповідей, презентацій за темою практичних занять, розучування віршів, ролей до вистав, оформлення стінгазет і т. п. Групова робота здійснюється у різноманітних гуртках (літературний, театральний, гурток майбутніх перекладачів тощо). До масових форм роботи відноситься конференції з проблем

мовознавства і методики викладання, конкурси перекладів, олімпіади з іноземної мови і т. п. Комплексна форма роботи – це, насамперед, організація і проведення Тижня іноземних мов, в рамках якого поєднуються різні за змістом і формою заходи змагального (конкурси, вікторини, олімпіади), інформаційного (радіо-хвилинка під час перерви, фотовиставки) або розважально-пізнавального характеру (Клуб знавців, Клуб веселих і кмітливих, літературно-музичний вечір).

Тиждень іноземних мов, як одна з найбільш поширених і популярних форм позааудиторної діяльності з іноземної мови в освітніх закладах, передбачає участь студентів у таких заходах, де поєднуються колективні, групові та індивідуальні форми позааудиторної діяльності. У їх підготовці та проведенні можуть брати участь студенти з різним рівнем володіння іноземною мовою, виконуючи ролі акторів, редакторів, сценаристів, режисерів, декораторів і т. п. Під час таких заходів студенти можуть проявити свою кмітливість, спостережливість, швидкість реакції, лідерські якості, акторські здібності та, насамперед, свої знання історії, культури і традицій країн, мова яких вивчається та уміння і навички спілкування іноземною мовою.

З досвіду організації і проведення позааудиторної роботи викладачами кафедри викладання другої іноземної мови на факультеті іноземної філології Запорізького національного університету можемо зазначити, що позааудиторні заходи іноземною мовою викликають не тільки жвавий інтерес усіх учасників і глядачів, а й дійсно сприяють формуванню професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів іноземної мови. Традиційно, Тиждень другої іноземної мови припадає на Різдвяні свята. Кожного дня цього святкового тижня студенти беруть участь у проведенні різноманітних позааудиторних заходів. Це і День відкриття Тижня другої іноземної мови, коли під час перерв студенти читають вірші, співають пісні іноземними мовами, виконують національні

танці, а глядачів запрошують взяти участь у країнознавчих вікторинах і спробувати страви національної кухні країн, мова яких вивчається. Це і лінгвокраїнознавчий брейн-ринг “*Christmas Britain Battle*”, де команди-учасниці змагаються за звання кращого знавця культури, історії і традицій Великої Британії. Це і свято різдвяних німецькомовних казок, на яке запрошують студенти – учасники казкових вистав німецькою мовою. Це і музично-літературний перформанс “*Christmas Miracle*” під час якого студенти демонструють свої досягнення у сфері використання новітніх комп’ютерних технологій і вміння робити екранізації уривків художніх творів, виступаючи і продюсерами, і сценаристами, і режисерами, і акторами. Цього року неабиякий інтерес і захоплення викликала студентська екранізація новели Ч. Дікенса «Різдвяна пісня у прозі» (*‘A Christmas Carol’ by Charles Dickens*), яку кожен бажаючий може подивитися за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=ZNOAdcc0EUI&t=3s>

Під час підготовки і проведення позааудиторних заходів в рамках проведення Тижня другої іноземної мови у майбутніх учителів формуються *організаційні уміння*, адже студенти задіяні на усіх етапах підготовки і проведення заходів. Наприклад, на підготовчому етапі – це створення оргкомітету; розподіл ролей, доручень і призначення відповідальних; складання плану; написання сценарію; проведення репетицій; вирішення технічних питань забезпечення аудіо і відеоапаратурою і т. п. *Комунікативні навички* спілкування іноземною мовою удосконалюються під час безпосередньої участі студентів у позааудиторних заходах шляхом залучення їх до культурної спадщини і духовних цінностей свого та інших народів. *Гностичні й оціночні уміння*, тобто уміння аналізувати проблеми, коригувати свої дії, оцінювати результати, виправляти недоліки, розвиваються на заключному етапі під час обговорення проведених заходів.

Таким чином, можна з упевненістю сказати, що будучи співучасниками таких різнобічних позааудиторних заходів іноземною мовою на усіх етапах їх підготовки і виконання, у студентів закладаються основи формування необхідних складових професійно-педагогічної компетенції.

Література:

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – М.: Икар, 2009. – 448 с.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи / М. М. Фіцула. – К.: Академвидав, 2010. – 454 с.
4. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам / А. Н. Щукин. – М.: Филоматис, 2007. – 480 с.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО (КРЕАТИВНОГО) ПЕДАГОГА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙ ТА ІНТЕНСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Рязанцева С. І.,

викладач-методист суспільно-гуманітарних дисциплін

Відокремлений структурний підрозділ

*«Ногайський коледж Таврійського державного
агротехнологічного університету»*

м. Приморськ, Україна

Хлівна Н. В.,
викладач-методист суспільно-гуманітарних дисциплін
Відокремлений структурний підрозділ
«Ногайський коледж Таврійського державного
агротехнологічного університету»
м. Приморськ, Україна

Нова парадигма освіти, визнає нові змістовно-ціннісні орієнтири, освітнього процесу. Сьогодні завдання освіти вже не просто надання людині певної суми знань, а її розвиток, становлення особистості, формування мотивації до саморозвитку, самонавчання. Щоб встигнути за змінами, необхідно вчитися всьому практично заново. Важливо те, наскільки швидко ми можемо перевчитися, змінитися і пристосовуватися до нової інформації.

Сучасна методична система вимагає не лише формування педагогічної майстерності, а й створення умов для реалізації його особистісних функцій, для підвищення рівня професійно-творчого саморозвитку, готовності до інновацій.

Професійна компетентність викладача обумовлює його педагогічну майстерність. За глибоким переконанням А. Макаренка, оволодіти педагогічною майстерністю може кожен педагог за умови цілеспрямованої роботи над собою. Вона формується на основі практичного досвіду. Проте не кожен досвід стає джерелом професійної майстерності. Таким джерелом є лише педагогічна діяльність, осмислена з точки зору її суті, і мети, і технологій, сплав особистісно-ділових якостей, професійної компетентності і творчості педагога. Творча особистість – це креативна особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації своїх творчих можливостей додаткових

якостей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах творчої діяльності [1, с. 139].

Основними показниками творчості (креативності) педагогів та діагностування готовності педагогічного колективу до вирішення завдань щодо виховання креативної особистості включає знайомство з інноваційними педагогічними технологіями розвитку творчого потенціалу викладачів, студентів, удосконалення системи психолого-педагогічного супроводу, розвиток загальної креативності учасників педагогічного процесу.

Сучасний викладач повинен виховувати особистість компетентну, креативну, здатну до життя й діяльності в XXI столітті. Але виховати особистість може лише педагог з високим рівнем компетентності, розвиненими творчими, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, ерудованості, здатний до безперервної освіти.

У пошуках свого стилю, своєї системи методичної роботи педагогічний колектив Ногайського коледжу пройшов великий, цікавий шлях, поєднавши традиційне та нове, те, що вже працює багато років, і те, що вперше було створено в коледжі. Викладачеві ВНЗ I-II рівнів акредитації сьогодні важко зорієнтуватися в потоці фахової та методичної інформації, зрозуміти сутність педагогічних інновацій і впровадити їх в практичну діяльність. Тут важливу роль відігравати має методична служба навчального закладу. Вона покликана виявляти, розвивати та зрощувати творчі паростки в особистості викладача, а також надавати реальну допомогу викладачам у розвитку їх професійної майстерності і активізувати їх творчий потенціал. Лише методична робота, організована на наукових засадах може забезпечити підтримання належної професійної форми як у кожного з її учасників, так і педагогічного колективу загалом, забезпечити адекватну реакцію на всі інноваційні процеси, що

відбуваються в освіті й суспільстві, які може здійснити тільки творчий (креативний) педагог.

Креативність – (лат. creatio – створення) – творча, новаторська діяльність[2, с. 583]; новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості як незалежний фактор» [3].

До креативності здатна не кожна людина, а тільки духовно багата, яка є творчою натурою і містить в собі небайдужість до навколишнього середовища, впевнена, самодостатня, здатна до подолання виникаючих труднощів, до конкуренції у сучасному світі, який швидко змінюється. Потенційні задатки креативності від природи існують абсолютно у всіх, тільки необхідно розвивати їх, створюючи для цього певні умови. Практика підтверджує, що позитивне педагогічне середовище складається тоді, коли педагогічні працівники зацікавлені в колективному пошуку розв'язання проблеми.

Для успішної реалізації креативного розвитку викладача в коледжі створені умови для самореалізації й удосконалення особистості, переходу від традиційних форм організації навчальної діяльності до розвивальних, проблемних під час яких усі викладачі мали би можливість якомога повніше розкрити свої здібності, розвинути ініціативу та творчий пошук, використати наукові дослідження своїх колег. І цьому сприяє добре спланована і організована методична робота у навчальному закладі.

«Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця давала вчителю насолоду, щоб повсякденне проведення уроків не перетворювалася на нудну, одноманітну повинність, виведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідника» В. Сухомлинський.

У Ногайському коледжі на протязі тривалого періоду створене таке інформаційне та методичне середовище, що дозволяє здійснювати

популяризацію сучасних освітніх технологій та підтримувати творчо працюючих педагогів (в тому числі і молодих викладачів, колег однодумців). Проблема над якою працює педагогічний колектив – «Роль інформаційно-комунікативних технологій навчання в формуванні професійно-ділових якостей спеціаліста». Ми зрозуміли, що її реалізацію може здійснити тільки творчий, креативний колектив колег-однодумців.

Перед методичною службою коледжу постало основне завдання: відібрати з методичних надбань педагогіки усе прогресивне та змінити, модернізувати навчальний процес так, щоб забезпечити його дослідницький та пошуковий характер. Робота включала декілька етапів.

1. Організаційний етап.

- вивчення проблеми і досвіду роботи викладачів коледжу;
- аналіз стану теоретичної розробки й передового педагогічного досвіду проблеми;
- збирання пропозицій;
- діагностика можливостей роботи членів педагогічного створення творчої групи викладачів.

Викладачам-методистам коледжу було запропоновано скласти картку педагогічних інновацій із зазначенням суті інновацій, галузі застосування інновацій, характеру інноваційного процесу з дисциплін, які вони викладають.

Результати анкетування показали, що переважна більшість педагогів вважає впровадження нових, освітніх технологій дає можливість сформувати студента як творчу, діяльну, інтелектуально та духовно розвинену особистість. Визначальним фактором у виборі тієї чи іншої інновації є висока педагогічна майстерність у поєднанні з творчим мисленням викладача, здатністю зацікавити аудиторію, знанням вікової психології студентів та врахування особливостей роботи. Результати

організаційного етапу надали поштовх вибору форм наступного етапу – **практичного**, який включає:

- розробку інноваційної педагогічної системи розвитку коледжу;
- науково-методичного забезпечення;
- створення якісної матеріально-технічної та інформаційно-комунікативної бази;
- розробку, експериментування, апробацію і системне запровадження інноваційних форм, методів і засобів навчання, виховання й управління;
- проведення занять та позааудиторних заходів з використання мультимедійних засобів;
- проведення дистанційних занять з використання Internet;
- проведення, інтегрованих занять.

Система практичного етапу відображається в презентаціях різного напрямку роботи навчального закладу (на засіданнях педагогічних, методичних радах, психолого-педагогічних семінарах, тренінгах, науково-теоретичних та науково-практичних конференціях, майстер-класах).

Важливу координуючу роль у становленні майбутнього коледжу надаємо Методичній раді, яка:

- розглядає, оцінює важливі пропозиції щодо розвитку коледжу;
- аналізує хід та результати досліджень педагогів;
- організує роботу з розвитку професійної майстерності викладача;
- ініціює та здійснює мікродослідження в коледжі;
- дає змогу підвищити ефективність всіх форм і методів методичної роботи і в кінцевому результаті вплинути на якість навчально-виховного процесу.

Однією з ефективних форм підвищення фахового рівня викладачів в коледжі є науково-теоретичні семінари. Заступник директора з навчальної роботи разом із методичною службою коледжу готують план проведення таких семінарів за темами, які хвилюють викладачів й охоплюють інноваційні процеси, які відбуваються в галузі освіти. У підготовці питань, винесених на семінар беруть участь викладачі-методисти, старші викладачі.

Традиційно вони проводяться за трьома напрямками:

- сучасні заняття;
- впровадження новітніх освітніх технологій;
- психологічний компонент навчального процесу в навчальному закладі.

Кожного навчального року педагогами опрацьовується один з напрямів загальної проблеми коледжу «Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес та формуванні професійно-ділових якостей спеціаліста».

В минулому навчальному році теоретичні семінари були проведені за такими темами: «Впровадження інформаційних технологій в навчальному процесі». «Методична палітра інноваційних технологій викладача». «Комп'ютеризація навчального процесу – основа сьогодення» та інші.

До кожного семінару готуємо різноманітні рекомендації, пам'ятки з запропонованих тем. Використання під час семінарів мультимедійних презентацій, дискусійних елементів робить їх змістовними, корисними, цікавими, професійними. До послуг педагогів в методичному кабінеті знаходяться каталоги видань з новітніх технологій та актуальних проблем сучасної освіти. Центром творчої роботи педагогічного колективу є циклові комісії, які об'єднують викладачів-предметників одного циклу, що сприяє тісному професійному спілкуванню, співпраці педагогів.

Кожна циклова комісія – відносно самостійна структура, керує нею викладач з вищою кваліфікаційною категорією, досвідчений, творчий, який володіє організаційними здібностями та користується авторитетом у колег.

Другим етапом стало проведення **семінарів-тренінгів** на тему:

- «Міждисциплінарна інтеграція – умова комплексного підходу до підготовки висококваліфікованого фахівця»;
- «Інтерактивні форми і методи навчання системи навчально-методичної роботи коледжу»;
- «Ярмарок методичних ідей».

Під час проведення семінарів такого типу вирішуються наступні проблеми: психологічна та емоційна сумісність викладачів, об'єднання групи досвідчених та молодих викладачів для взаємної та плідної роботи та обміном досвіду, використання методичного потенціалу викладачів різних дисциплін.

З метою пошуку шляхів розв'язання складних педагогічних проблем, надання практичної допомоги викладачам у їх вирішенні щорічно за річним планом роботи коледжу проводяться **психолого-педагогічні** семінари: наприклад: «Педагогіка співробітництва», «Причини конфліктів у студентському колективі та шляхи їх вирішення».

Ці форми методичної роботи дуже ефективні для професійного зростання не тільки викладача, а й колективу загалом, оскільки в таких семінарах приймають участь всі члени колективу. Ефективність педагогічних семінарів залежить від форми й моделі її проведення.

Особливої уваги потребують члени групи становлення молодого та малодосвідченого педагога. Заняття «Школи молодого викладача» організовано за принципом: вивчай роботу досвідчених колег, наставників, опрацьовуй психологічно-педагогічну літературу. Усі молоді

викладачі мають наставників, беруть активну участь у науково-методичній, виховній роботі.

У співдружності педагогів розв'язуються проблеми як навчання, обміну досвідом, так і спілкування педагогів різних поколінь – тих, які вже глибоко володіють педагогічною практикою та психологічною мудрістю, й інших молодих, творчих випускників ВНЗ. Для поширення передового досвіду в навчальному закладі проводиться презентація передових технологій майстрів педагогічної праці. У ході проведення заходів відбувається передача кращих зразків педагогічної праці, педагогічних знахідок та ідей, які є практичною школою оволодіння передовими методами та прийомами роботи.

Завдяки вдало спланованій роботі напрацьовані певні здобутки в педагогічно-видавничській діяльності. Кращі напрацювання надруковані в педагогічній пресі: журналу «Відкритий урок», «Позакласний час», «Все для вчителя», «Історія України», збірник НМЦ «Організація навчально-виховного процесу», «Виховна робота в технікумах, коледжах» та надрукувань у місцевій пресі.

Література:

1. Сисоева С. Основи педагогічної творчості Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів Затверджено Міністерством освіти і науки України Київ – 2006, с.139.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, 2005
3. Павлюк Р. О. Креативність як складова частина професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.rusnauka.com/16_NPM_2007/.../22154.doc.htm

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ

Тахтарова А. С.,

студентка спеціальності

«Обслуговування комп'ютерних систем і мереж»

*ДВНЗ «Артемівський коледж
транспортної інфраструктури»*

м. Бахмут, Україна

Тахтарова І. А.,

викладач вищої категорії

*ДВНЗ «Артемівський коледж
транспортної інфраструктури»*

м. Бахмут, Україна

Останнім часом нові технології охопили практично всі сфери людської діяльності. Нові потреби вплинули на людські цінності. Виникла необхідність застосування ІКТ в якості інструменту спілкування, для підвищення доступності інформації та інших аспектів.

Сучасний етап розвитку освіти тісно пов'язаний і неможливий без широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Рівень розвитку сучасних технологій в країні залежить, в першу чергу, від інтелектуального потенціалу суспільства і від рівня освіти в країні. В даний час, коли йде масова комп'ютеризація всіх освітніх установ, сучасний викладач не повинен відставати від науково-технічного прогресу, йому необхідно не просто вміти володіти комп'ютером, а й застосовувати інформаційні комп'ютерні технології (ІКТ) у своїй професійній діяльності [1].

Використання ІКТ внесло зміни у всі сторони життя навчального закладу. У першу чергу – змінилася роль учня. Він став активним учасником освітнього процесу, перетворився на партнера вчителя (допомагає у підготовці та проведенні занять і позакласних заходів). Особливо це важливо в підлітковому віці, коли навчальна діяльність перестає бути провідною і вимагає додаткових мотивів. Використання ІКТ являється додатковим стимулом та дозволяє підтримати інтерес до навчально-виховної роботи у підлітка [2].

У навчальних закладах широким полем для впровадження засобів ІКТ є позакласна робота. Всі види позакласної роботи спрямовані на морально-естетичне виховання учнів та студентів, формування смаків та інтересів. При правильній постановці позакласні заняття можуть грати величезну роль в загальноосвітньому процесі, тому що допомагають студенту: виявити і розвинути свої потенційні творчі здібності; своєчасно визначитися у своїх інтересах; задовольняти свої освітні потреби, що виходять за рамки навчальної програми [3].

Форми позакласної роботи сьогодні – це широкий спектр самих різних заходів. Крім класичних форм в арсеналі класного керівника або куратора студентської групи існують сучасні форми позакласної роботи: ігри, свята, вікторини, KBK, турніри, тести, перегляд та обговорення фільмів та ін.

Однією з головних форм позакласної роботи є цікавий захід. Це гнучка форма позаурочної організованої виховної діяльності викладача. При проведенні заходів у навчальному закладі дуже важливо враховувати вікові, індивідуальні та психологічні особливості студентів. Таким чином, заходи мають стати особистісно-орієнтованими. Дитина вчиться аналізувати власну поведінку, навчається вмінню прийняти точку зору іншої людини, змінити власну позицію. Заходи вимагають від викладача ретельної підготовки, тому що формують ціннісні орієнтації студентів,

певне ставлення до навколишнього світу, до того, що в ньому відбувається. Використовуючи ресурси Інтернет можна відшукати масу готових методичних розробок до проведення заходу, знайти і систематизувати потрібну інформацію, відшукати фільм та ін. А якщо ж при проведенні його використовуються проектор або інтерактивна дошка, то матеріал запам'ятовується краще. Також викладач може проводити тестування, використовуючи безкоштовно надані в Інтернеті тести [3].

Організуючи позакласні заходи, змагання, вікторини можна використовувати електронні презентації «Профілактика алкоголізму та куріння», «Вплив стільникових телефонів на організм людини», «Правильний раціон харчування» та інші, які дозволяють барвисто і наочно представити матеріал, а також економити час підготовки заходу. Дуже важливо сьогодні не тільки підготувати студента до самостійного життя, виховати його морально і фізично здоровим, але і навчити його бути здоровим, сприяти формуванню у нього усвідомленої потреби у збереженні здоров'я. Реалізуючи програму з формування здорового способу життя на заходах можна використовувати презентації «У здоровому тілі – здоровий дух», «Бережи здоров'я змолоду» і т. д. Також необхідно постійно інформувати студентів про зміни в законодавстві, проводити Дні правових знань, орієнтувати на зацікавленість обраною спеціальністю.

Залучення студентів до підготовки заходів з використанням ІКТ, допомагає їм оволодіти навичками раціонального використання комп'ютера.

Застосування ІКТ робить виховну роботу більш ефективною і результативною. Використання ІКТ оживляє захід, робить його яскравим і незабутнім.

Таким чином, використання ІКТ та Інтернету дозволяє оптимізувати виховний процес, залучити до нього учнів як суб'єктів

освітнього простору, розвивати самостійність, творчість і критичне мислення. Організація роботи з використанням ІКТ в умовах функціонування освітнього середовища, спрямована на розвиток у школярів та студентів громадянської відповідальності й правової самосвідомості, патріотизму, духовності і культури, формує соціально-значимі цінності, самостійність, здатність до успішної реалізації себе у суспільстві [2].

Можна сказати, що тепер спостерігається не тільки необхідність, а і потреба використання ІКТ: при підготовці до проведення годин спілкування, виховних годин, годин класного керівника, вечорів (розробка методичних, роздаткових матеріалів, наочності, демонстрація презентацій, відео та аудіофрагментів, використання мультимедійних програм).

Використання можливостей ІКТ під час виховної роботи з учнями дозволяє підвищити ефективність проведених заходів, поліпшити моніторинг вихованості учнів, звільнити більше часу для надання допомоги учням. Комп'ютер надає вчителю можливість зробити бесіди, акції, конференції, усні журнали цікавішими, захоплюючими та сучасними. За допомогою комп'ютера виховна робота стає ефективнішою, а величезний потік інформації – досяжним [1].

Підводячи підсумки хочу сказати, що використання інформаційних комп'ютерних технологій на різних заходах дозволять зробити їх сучасними, більш захоплюючими і цікавими для студентів.

Література:

1. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : Навчальний посібник / Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. / – Вінниця, ТОВ «Планер». – 2011. – 220 с.

2. Сліпощук Л. О. Необхідність використання ІКТ у виховному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/-----neobkhdnist-vikoristannya-ikt-u-vikhovnomu-p.html>
3. Использование современных информационных и коммуникационных технологий в образовательном процессе: Учебно-методический комплект для системы педагогического образования / Под общ. Ред. А. М. Семибратова. – М. : АПК и ПРО, 2004. – 200 с.

METACOGNITIVE KNOWLEDGE IN ESP CLASSROOM

Shnip Y. V.,

English language teacher

Department of the English Language for Specific Purposes № 1

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Kyiv, Ukraine

Student academic success depends on their ability to think effectively in terms of their learning. The past few decades have seen significant advances in understanding the brain and learning in EFL/ESL classroom but it has not been deeply considered with regard to ESP. Teaching realities within a limited time frame for a particular ESP course, mixed-ability grouping and low motivation of students make ESP teachers look for some solutions to help students achieve their academic goals and meet their specific needs. ESP students are often deficient in the metacognitive skills needed to succeed in language learning. Accordingly, the task of an ESP teacher is to help them to get acquainted and then master such kind of self-awareness.

The term “metacognition” was introduced by Flavell and developed by Weinert, Hartman-Haas in 1980s simultaneously with the studies conducted by Swales, Wilkins, and Munby. According to Dignath, Büttner, Dignath, Buettner, Langfeldt improving metacognition is regarded to promote student academic success mainly in reading and text comprehension, reasoning, problem solving and writing [6].

As an instructional strategy, metacognition can help students with reflection on their learning during the ESP classroom activities and then encourage them to use these behaviours and thought processes on their own. The ultimate goal of teaching metacognition is to move students towards cognition, automatically knowing how to learn and applying the relevant strategies at the right time [3].

There is an interaction between metacognitive and cognitive strategies. Learners are involved in a process of moving from cognitive to metacognitive [1]. Models of metacognitive strategies tend not to be sequential [1]. For example, the combination of cognitive and metacognitive strategies such as in writing a sentence and checking that it is to the purpose of a plan [1].

Apart from the teaching, an ESP teacher should also focus on recognition of the metacognitive knowledge role in the effectiveness of students’ attempts to learn language. Learning effectiveness is influenced by the explicit knowledge of the task and appropriate strategies for its solution due to the fact that students can play an active role in this process having metacognitive knowledge [5]. Moreover, they can manage their learning process and look for the best ways to practice language [2].

Strategies that are used to improve students’ metacognition are about being able to think about thinking. For example, such strategies can help in case with the gap experienced by the students between the quality of their preparation (for a lesson or a test) and the real situation of how prepared they are [4]. Stanford researcher Patricia Chen conducted the study concerning her

students complaining about their poor test scores. The problem was that they lacked awareness of their preparation quality, so called “metacognitive awareness” [4]. As a result, the students got low scores. They were confident about the understanding of the material and considered themselves to be above average, but in reality they actually did much worse. This cognitive bias, the Dunning-Kruger Effect, can explain why so many students have a feeling of confidence passing a test despite their poor preparation [4]. Overconfidence is the result of lack of metacognitive knowledge common for mixed-ability ESP groups. This fact proves the contribution of metacognitive knowledge makes in terms of learning and teaching effectiveness.

There are different strategies students can apply to make ESP learning more effective: mnemonics, thinking journal, reciprocal teaching [6]. To promote students’ metacognition ESP teachers can implement the following ideas in their ESP classroom [4], [6]:

- set explicit goals and help ESP students monitor the process of reaching them;
- prompt ESP students to manage their own learning process instead of being passive listeners. Wilson and Conyers metaphorically call it “driving one’s brain”;
- make a group work more cooperative in terms of discussing understanding, trying self-assessment and reflection;
- apply reciprocal reading (work with small groups of learners and plan the use of four key reading strategies and then ask your students to teach these strategies each other);
- discuss the possibility of using strategies for different tasks (f.e. reading strategies for listening tasks);
- provide ESP students with the autonomy and try not to give answers for students but to choose appropriate strategy themselves;

➤ encourage the students to ask you questions and ask themselves (here are some examples of self-questioning):

- *Have I faced any confusing or difficult things?*
- *What are we going to have on the test?*
- *What was wrong with my answer?*
- *Was my preparation for the test really good?*

Metacognition is significantly important for ESP students that is why learning strategies should play a key role to meet the student ESP needs. Moreover they have an impact on critical thinking, problem solving and effectiveness in ESP classroom. Applying different ideas an ESP teacher enables students become aware of metacognitive knowledge and thus makes the process of teaching language more meaningful and efficient. Metacognitive and cognitive connections should be taken into consideration in ESP syllabus design and development.

References:

1. Chamot, A. U. (2008). Teaching Learning Strategies. Retrieved from: <http://www.pearsonlongman.com/primaryplace/pdf/teaching-learning-strategies.pdf>. Last accessed: 29th January 2018.
2. Chari, M., Samavi, A. & Kordestani, D. (2010). Investigating psychometric characteristics of meta-cognitive reading strategies scale among Iranian high-school students. *Psychiatry Studies*, 6, 1-22. Retrieved from: www.sid.ir. Last accessed: 29th January 2018.
3. Gardner, F. L., & Moore, Z. E. (2007). The psychology of enhancing human performance: the mindfulness-acceptance-commitment, MAC, approach. New York (N.Y.): Springer. Retrieved January 26, 2018, from <https://books.google.com.sg/books?id=14eBAAAAMAAJ&dq=Gardner%20metacognition%202004&hl&source>. Last accessed: 29th January 2018.

4. How Metacognition Boosts Learning. (2017) Retrieved from: <https://www.edutopia.org/article/how-metacognition-boosts-learning>. Last accessed: 29th January 2018.
5. Mahmoudi, E., & Khonamri, F. Rafeie, M. (2010).The relationship between metacognitive awareness of reading strategies and comprehension monitoring in reading ability of EFL learners. Retrieved from: <https://revistas.unal.edu.co/index.php/profile/article/view/25698/36848>. Last accessed: 29th January 2018.
6. Metacognition. Educational brief. (2015) Retrieved from: <http://www.cambridgeinternational.org/images/272307-metacognition.pdf>. Last accessed: 29th January 2018.

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

КОНЦЕПЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Гордієнко Н. М.,

кандидат соціологічних наук, доцент,

проректор з наукової роботи

Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія

м. Запоріжжя, Україна

Системне реформування загальної середньої освіти, нормативно-правове підґрунтя якого встановлене Законом України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-19 [1] і розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [2], передбачає підвищення ефективності функціонування та розвитку навчальних закладів у сучасних соціокультурних умовах. Реалізація цієї стратегічної мети можлива за наявності у навчальних закладів відповідних ресурсів, можливість актуалізації і використання яких позначається поняттям «ресурсний потенціал». Цей термін, запозичений соціологією з економічної науки, характеризує сукупність достатніх умов, що вказують на можливість і здатність навчального закладу реалізувати свої основні функції, забезпечувати освіту, соціалізацію та соціальний захист вихованців. Саме поняття потенціалу відображає діалектичну взаємодію можливого і дійсного, передбачає лише вірогідність, але не гарантований стовідсотковий результат досягнення цілей закладу.

Сучасна теорія соціального ресурсного потенціалу ґрунтується як на концепції соціального капіталу, так і на теоретичних положеннях природно-ресурсного потенціалу. Але соціальні ресурси, на відміну від природних ресурсів, не існують в готовому вигляді, а надаються зовнішнім соціумом закладу або створюються ним самим як соціальний капітал. Реалізація ресурсного потенціалу в процесі виконання функцій навчального закладу забезпечується за рахунок певного соціального механізму, в процесі соціальної практики учнів і педагогів.

Соціальний ресурсний потенціал навчального закладу визначається наявністю ресурсів, до складу яких входять:

- ресурси соціальної інфраструктури: будівлі, устаткування, кабінети, об'єкти харчування, охорони здоров'я та ін.;
- фінансове забезпечення навчально-виховного процесу;
- ресурс соціального менеджменту навчального закладу;
- репутація навчального закладу в соціальному середовищі;
- соціально-екологічні ресурси;
- компоненти соціального капіталу (самоврядування, ініціативність і самостійність вихованців, атмосфера довіри, взаємодопомоги, сприятливих відносин у навчальному закладі);
- ціннісні і життєві пріоритети, соціальні норми і компетенції вихованців;
- кваліфікація і моральні якості фахівців: вчителів, вихователів, допоміжного персоналу;
- соціально-педагогічні технології підготовки до самостійного життя, проведення дозвілля, формування громадянських якостей та ін.

Наведений перелік включає основні, інтегральні складові соціального ресурсного потенціалу навчального закладу, які диференціюються на більш конкретні елементи. Наприклад, репертуар

моральних та професійних якостей персоналу можна деталізувати, виділивши емпатію, стресостійкість, відповідальність, креативність, вольові якості тощо. Дефіцит тих чи інших конкретних елементів ресурсного потенціалу знижує ефективність його реалізації і створює передумови для дисфункціональних явищ і процесів у діяльності навчального закладу.

Ефективність реалізації соціально-ресурсного потенціалу навчального закладу визначається рядом чинників, основними з яких є:

- рівень мотивації і кваліфікації персоналу;
- рівень забезпечення закладу матеріальними ресурсами;
- рівень методичного забезпечення навчально-виховного процесу;
- рівень соціального капіталу закладу;
- рівень особистісного капіталу вихованців, їх інтелектуального, морального і психічного розвитку;
- наявність підтримки навчального закладу з боку зовнішнього соціального середовища, зокрема, державних органів влади;
- урегульованість і дієвість нормативно-правової бази діяльності навчального закладу;
- забезпечення умов для життєустрою випускників після закінчення навчального закладу.

Вплив зазначених чинників на реалізацію соціально-ресурсного потенціалу навчального закладу неоднаковий, тому оцінити їх відносне значення досить складно. Одні чинники, наприклад, рівень особистісного капіталу вихованців, мають віддалений вплив, їх реалізація здійснюється в майбутньому. Інші чинники актуалізуються на певному етапі і мають менший вплив на інших етапах. Тому подальше диференціювання виділених чинників на ключові і другорядні проблематичне. В рамках аналітичного оцінювання їхнього впливу достатньо враховувати, що

кожен чинник в тій чи іншій мірі визначає кінцевий досліджуваний результат – побудову випускниками своєї успішної життєвої траєкторії.

Концептуальне осмислення соціального ресурсного потенціалу навчальних закладів передбачає також визначення можливостей його розвитку, тобто переведення теоретичних міркувань у площину освітньої практики. Наприклад, репутацію навчального закладу, як складову його соціально-ресурсного потенціалу, можна суттєво збільшувати за рахунок активної PR-діяльності, грамотно побудованої інформаційної політики з використанням ЗМІ та інформаційної мережі «Інтернет». Побічно ці заходи можуть сприяти кількісним та якісним змінам ще однієї складової соціально-ресурсного потенціалу – фінансового забезпечення навчально-виховного процесу, адже ефективний Інтернет-сайт може у значній мірі допомагати залучати нових спонсорів навчального закладу. Виходячи з цих міркувань, можна виділити принаймні два різновиди управлінської політики щодо збільшення ресурсів навчального закладу: експансивну політику, що передбачає нарощування соціально-ресурсного потенціалу, та інтенсивну політику, спрямовану на більш ефективне використання наявних ресурсних потенціалів школи.

Оскільки ефективність розвитку ресурсних потенціалів навчальних закладів залежить від моделювання і системного здійснення цієї діяльності, нами розроблено модель, що включає методологічний, функціональний, діяльнісний, ціннісний, динамічний, внутрішньо- та зовнішньо-реляційний компоненти соціально-ресурсного потенціалу закладу.

Методологічний компонент системної моделі передбачає рефлексію парадигмально-методологічних підходів до організації дослідження соціальних ресурсних потенціалів навчальних закладів, зокрема, концептуалізацію соціології виховання як галузевої соціології, в рамках якої вивчається ця наукова проблема.

Функціональний компонент системної моделі визначає необхідність аналізу конструктивних і деструктивних, явних і латентних функцій навчальних закладів як відкритих соціально-освітніх інституцій.

Діяльнісний компонент моделі охоплює процеси соціальної адаптації, соціалізації, реалізації життєвих планів учнів навчальних закладів у процесі соціальної практики.

Ціннісний компонент моделі стосується ціннісних орієнтацій учнів та випускників навчального закладу. В межах цього компонента цінності розглядаються як соціокультурне підґрунтя потенціалу навчального закладу (на інституційному рівні) і як мотиваційний потенціал соціальної дії випускників (на індивідуально-особистісному рівні).

Динамічний компонент системної моделі передбачає вивчення можливих і необхідних реформ навчальних закладів як реакції з боку владних структур і суспільства на стан реалізації їх соціально-ресурсних потенціалів.

Внутрішньо-реляційний компонент системної моделі охоплює проблематику соціальних відносин у навчальному закладі, зокрема, взаємин в учнівських колективах, співпраці між вихованцями і педагогами, довіри та інших аспектів соціального капіталу закладу.

Зовнішньо-реляційний компонент моделі відображає відносини навчального закладу із соціальним середовищем, питання брендингу, символічної репрезентації та репутації школи в суспільстві.

Отже, соціальний ресурсний потенціал є важливою характеристикою навчального закладу, яка вказує на його здатність досягати статутних цілей і успішно виконувати встановлені функції. Дослідження соціально-ресурсних потенціалів навчальних закладів доцільно здійснювати системно, з позицій відповідної моделі, що враховує методологічний, функціональний, діяльнісний, ціннісний,

динамічний, внутрішньо- та зовнішньо-реляційний компоненти соціально-ресурсного потенціалу закладу.

Література:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.01.2018).
2. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80> (дата звернення: 17.01.2018).

ІНТЕРНЕТ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ІСНУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Уманець Н. А.,

старший викладач кафедри

соціології та соціальної роботи

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Життя сучасної молоді під впливом інтернету зазнало цілого ряду трансформацій: змінилася структура проведення дозвілля, традиційні канали отримання інформації, характер міжособистісної взаємодії, трансформувалася ціннісна система. Не залишилися на колишньому місці в молодіжному середовищі і соціалізаційні процеси. Формується новий вид соціалізації під впливом інформаційних технологій: інтернет-соціалізація (кіберсоціалізація, віртуальна комп'ютерна соціалізація), що

робить вплив на поведінку індивіда як в оффлайновому, так і в онлайнновому просторі [1, с. 3].

Під кіберсоціалізацією ми розуміємо процес включення індивіда у віртуальну реальність, заснований на освоєнні користувачами технологій інтернет-комунікації, мережевої навігації, правил поведінки в інтернеті в цілому і в конкретних інтернет-спільнотах, прийнятті норм, цінностей і рольових вимог, що пред'являються до інтернет-користувача. Така соціалізація призводить до змін ціннісно-мотиваційної сфери, а також структури самосвідомості особистості. Процес кіберсоціалізації сучасної молоді відбувається під впливом нових комунікативних, інформаційних технологій, в тому числі інтернету та соціальних мереж.

Інтернет є частиною структури інформаційних технологій і найпопулярнішим джерелом інформації серед молоді. Про що свідчить дослідження, що проводилося в Україні KANTAR TNS, в період від 1 квітня до 30 червня 2017 року у форматі персонального інтерв'ю, вибірка – 1 000 респондентів віком 16+. Згідно з даними дослідження, поведінка українців в Інтернеті збігається з глобальними тенденціями. Так, українські онлайн-користувачі в першу чергу розважаються (82%), шукають в інтернеті інформацію (74%) і виконують поставлені завдання онлайн (38%), а також розміщують онлайн-контент (22%), допомагають іншим, показуючи, як щось зробити онлайн (27%). Сьогодні кожен третій юнак проводить більше ніж чотири години в інтернеті в робочий день; у 9,9% респондентів виявлена сильна інтернет-залежність, а у 81% помірна інтернет-залежність [2].

Останнім часом за кордоном дуже велика увага приділяється саме цій проблемі. З появою нових технологій з'являються й нові види залежностей. Так, американська вчена К. Янг виділяє п'ять основних видів інтернет-залежності:

1. комп'ютерна залежність (computer addiction);

2. компульсивна навігація в мережі (net compulsions);
3. перевантаженість інформацією (information overload);
4. кіберсексуальна залежність (cybersexual addiction);
5. кіберкомунікативна залежність (cyber-relational addiction) [3, с. 27].

В Україні розповсюджена саме кіберкомунікативна залежність. Так, за проведеними дослідженнями, перше місце за відвідуванням посідають саме соціальні мережі – 27% загалом серед молоді [4].

Використання інформаційних технологій, а саме комп'ютерних мереж, змінило не тільки джерела інформації, медіа середовище, але і спосіб життя сучасної молоді. Підлітки не просто користуються інтернетом, вони живуть за допомогою нього. Це їхнє середовище існування. Організація взаємодії в он-лайновому (віртуальний світ Інтернету) та офф-лайновому (реальний світ) режимах мають спільні риси, але це різні види комунікації, що здійснюються у різних видах просторів. Крім реального спілкування використовується і інтернет-комунікація, яка у більшості підлітків (як показують опитування) виходить на перше місце. Молодь, у якої є технічна можливість, знаходиться у неперервному інтернет-контакті з друзями, навіть на перервах та заняттях. Це є першою особливістю інтернет-покоління.

Другою особливістю є постійне розширення інформаційного та життєвого простору молоді. Це інтернет-покоління, яке має необмежені можливості отримання та переробки інформації, знань. Саме через відкритість і всеосяжність інформації в інтернеті, діти стали практично менше залежними від дорослих в сенсі отримання від них знань та відомостей, що їх цікавлять. Тому можна спостерігати тенденцію прагнення молоді до самостійного вибору інформаційних каналів та отримання відомостей.

Ще однією особливістю є те, що інтернет переструктурував інформаційний простір сучасної молоді. В пошуках інформації вони використовують великий спектр комунікаційних джерел та механізмів, що утворює певне медіасередовище. При цьому у свідомості молоді відбувається девальвація вже існуючих засобів масової інформації, наприклад, телебачення. Також інтернет починає вбирати в себе та інтегрувати інші канали інформації у єдину медіасистему. Виходячи з цього, можна зазначити, що молодь досить часто попадає не на самі оригінальні джерела інформації, а на цікаві для неї фрагменти. І це часто не формує цілісність та глибинність сприйняття інформації. Формує «кліпове мислення».

У віртуальному просторі змінюється структура взаємодії, а саме – виникає багатоконтактність, орієнтація на іншого заміщується орієнтацією на самого себе, значну роль починає відігравати самопрезентація. Зміни стосуються комунікативної, пізнавальної та особистісної сфери, трансформуючи операційну ланку діяльності, просторові і тимчасові параметри взаємодії, процеси цілепокладання, ціннісно-мотиваційні регуляції діяльності [5, с. 111]. І в першу чергу описані вище зміни, пов'язані з появою інтернет-технологій, зачіпають соціалізаційні процеси сучасної молоді.

Студентство є самостійною соціальною групою, яка є невід'ємною частиною молоді, що займається накопиченням і засвоєнням наукових знань і оволодінням професійними навичками, що володіє великим ресурсом адаптації до динамічних, соціальних контекстів. На нашу думку, студентська молодь – це стратегічний ресурс розвитку суспільства, так як вона має пріоритет чутливості до інноваційних процесів, практичних випробувань всіх нововведень в сучасному суспільстві, в тому числі і нових форм соціалізації. Говорячи про соціалізацію студентства в рамках кіберпростору, необхідно вести мову як

про вторинну соціалізацію, так і ресоціалізацію – засвоєння особистістю норм і цінностей, що домінують в рамках будь-якої спільноти мережевого простору. Оскільки користувачі інтернет періодично переходять від одного мережевого співтовариства до іншого, погоджуємося з С. Бондаренко, що в мережевому просторово-часовому континуумі, користувачі інтернету знаходяться в процесі постійної соціалізації. Тобто в процесі освоєння норм і цінностей мережевого соціального простору користувачеві інтернету необхідно періодично коригувати свою мережеву поведінку при еволюційних змінах, які відбуваються в мережевому співтоваристві, в якому індивід раніше соціалізувався [6, с. 33].

Таким чином, специфікою кіберсоціалізації молоді є паралельний розвиток процесів соціалізації і ресоціалізації, тобто засвоєння нових навичок, норм, цінностей, що пов'язано з переходом в нове комунікативне середовище. Формується новий тип соціального індивіда – Номо-virtualis – людини, що є орієнтованою на віртуальність, творця, носія, споживача віртуальної культури. Інформаційне середовище стає залежним від особистості самої молоді людини та її соціуму, вплив інтернету не є прямолінійним та однаправленим, він пов'язаний із життєвим середовищем молоді, їхніми реальними інтересами та заняттями.

Література:

1. Остапенко Г. Інформаційно-комунікаційне середовище мережі Інтернет як засіб соціалізації студентської молоді // Вісник Книжкової палати – 2014 – №1 – С. 1-4.
2. Користування Інтернетом в Україні – дослідження.[Електроний ресурс].- Режим доступу: https://tsn.ua/nauka_it/socmerezhi-onlayn-video-ta-igrashki-sociologi-z-yasuvالي-scho-ukrayinci-roblyat-v-interneti-1002820.html
3. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость / К.С. Янг // Мир Internet. – 2000. – №2. – С.24-29.

4. Українська молодь не може жити без інтернету – дослідження.[Електроний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/779261-ukrajinska-molod-ne-moje-jiti-bez-internetu-doslidjennya.html>
5. Корніяка О. М. Психологія комунікативної культури школяра [Текст] /О. М. Корніяка. – К. : Міленіум, 2006. – 336 с.
6. Бондаренко С. В. Социальная система киберпространства как новая социальная общность [Текст] / С. В. Бондаренко // Научная мысль Кавказа. Приложение. – 2002. – № 12 (38). – С. 32 – 39.

РЕЛІГІЯ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ

Яцишин У. В.,

кандидат політичних наук,

асистент кафедри соціології та соціальної роботи

Національний університет “Львівська політехніка”

м. Львів, Україна

Розвиток освіти і науки, урбанізація то розвиток комунікацій, поява медіа та масової культури та багато іншого спричинили глибокі зміни в структурі суспільств та в світосприйнятті людей. Мислителі (О. Конт, М. Вебер, а пізніше П. Бергер, Т. Лукман та ін.) фіксували ці зміни. Зокрема, інтерес у них викликали зміни у релігійній сфері (функціонуванні релігійних інституцій, віри і релігійних практик людей, взаємодії релігії з іншими соціальними інститутами). Так, низка соціологів помітили, що релігійна і світська сфери почали віддалятися на усіх рівнях суспільного життя. Шукаючи причини, відмічаючи вияви і будуючи прогнози стосовно цього, було виокремлено популярну вже на

середину 20 ст. теорію секуляризації. У зв'язку з тим, що соціологія в радянські часи в Україні не розвивалася, теорія секуляризації, яка вже переосмислюється, критикується і часто відкидається на Заході, тільки зараз набуває популярності в Україні. Почали з'являтися наукові праці на дану тему. Тут варто згадати колективну монографію «Вододіли секуляризації» (за редакцією О. Білокобильського та В. Левицького, 2015) та монографію «Феномен секуляризації: наближення до трансцендентного» (У. Луц, 2016), а також «Європа та релігії: ставки ХХІ століття» (Ж.-П. Віллем, 2006), «Секулярна доба» (Ч. Тейлор, книга перша, 2013) та «По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби» (Х. Казанова, 2017). Наукових статей з теми більше. І якщо теоретична база з проблеми секуляризації зростає, то емпірична (в контексті українського суспільства) є невеликою. На допомогу приходять соціологічні дослідження, які з певною регулярністю проводить і результати яких оприлюднює Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. Інформацію про релігійні настрої в Україні (і інших країнах) можна знайти в оприлюднених звітах Pew Research Center, European Values Study та International Social Survey Programme. Поєднуючи теоретичні висновки і емпіричні дані, українські соціологи намагаються з'ясувати, який стан релігії в Україні, яка модель секуляризації для неї є більш характерною.

Щоб з'ясувати, якою є становище релігії в Україні, варто виокремити критерії аналізу, які ховаються у самому визначенні поняття 'секуляризація'. Але це завдання не просте, оскільки єдиного визначення поняття немає. Тому варто звернутися до праць класиків теорії секуляризації. П. Бергер писав, що: "Під секуляризацією ми розуміємо процес, завдяки якому сектори суспільства і культури усуваються з-під домінування релігійних інститутів та символів" [4, с. 113]. Ч. Тейлор виділив три ключові аспекти аналізу явища секуляризації. По-перше, це

розуміння секулярності в термінах громадського простору. Він передбачає, що наше соціальне, економічне, політичне тощо життя не керується релігійними переконаннями. В даному випадку можна спостерігати законодавчо закріплене відокремлення церкви від держави. По-друге, на секуляризацію вказує занепад релігійних переконань і практик (зменшення кількості практикуючих віруючих в суспільстві). Третій аспект – становище віри в суспільстві. Мова іде про умови духовного пошуку, про вибір (віра в Бога чи невіра) у суспільстві, де допустимим є плюралізм думок і переконань [3, с. 15 – 17]. К. Доббелере виділив три окремі категорії відповідно до трьох рівнів аналізу. Першим є макро- або соціетальний процес секуляризації. Для нього характерною є інституційна диференціація, раціоналізація, розчаклування, суб'єктивізація тощо. Другим мислитель виділив мезо- або організаційний процес секуляризації, який характеризується релятивізацією, приватизацією, поцейбіччям тощо. Мікро- або індивідуальний процес секуляризації визначається індивідуалізацією, відлученням від церкви, невір'ям тощо [5, с. 166].

Х. Казанова виокремив дві моделі секуляризації. Оскільки, як вже зазначалося, теорія секуляризації є продуктом західним, то і моделі секуляризації сформульовані відповідно до західних практик: європейська та американська. Європейські соціологи розглядають секуляризацію як занепад суспільної влади та значущості релігійних інституцій, а також як занепад релігійних вірувань та практик серед індивідів. Для європейських суспільств секуляризація означала процес деконфесіоналізації держав, тобто звільнення від конфесійних ідентичностей. Американські ж – як занепад релігійних вірувань та практик. Американське суспільство не мало державної церкви, від якої потрібно було відокремлюватися, відтак в ньому всі релігійні організації є рівними перед законом [2, с. 138 – 145]. Ці критерії лягли в основу розмірковувань Х. Казанови про релігійну

ситуацію в Україні. З'ясувавши, що в Україні не було єдиної Церкви в минулому і тепер функціонують різні релігійні організації, які є формально рівними перед законом, Х. Казанова зробив висновок, що: “Сьогоднішня Україна є єдиною країною в Європі з деномінаційним патерном релігійного плюралізму, схожим на ситуацію у Сполучених Штатах” [2, с. 258]. Але якщо взяти до уваги результати низки опитувань громадської думки, то можна побачити, що релігійні вірування і практики українців не сильно відрізняються від відповідних показників у європейських країнах [1, с. 473 – 478]. А, відтак, Україна вписується й у рамки європейської моделі секуляризації. Аналізуючи масив емпіричних даних, В. Єленський доходить наступного висновку стосовно релігійності українців: “Дуже істотне зростання кількості релігійних громад, підвищення рівня декларованої релігійності, збільшення ваги релігійного чинника в політиці й суспільному житті не супроводжується такими самими разючим збільшенням релігійної залученості, відповідними змінами у ключових індикаторах релігійної поведінки або піднесенням суспільної моралі. Релігія стає насамперед важливим чинником політичної й культурної мобілізації, а також елементом групової та індивідуальної ідентичності” [1, с. 480].

Соціологічні дослідження показують, що Україна не сильно відрізняється від інших європейських країн по різних показниках (віри, релігійних практик тощо). Проте історія релігії та Церкви в Україні є унікальною на європейському просторі, що зумовлено тим, що Україна стоїть на географічному, політичному і культурному перетині Сходу та Заходу. Наша ситуація, відтак, не може бути вміщена в рамки класичних 'західних' моделей. Але запропоновані методологічні схеми можуть застосовуватися для подальших досліджень релігійного життя України.

Література:

1. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI століття. – Львів: Вид-во УКУ, 2013. – 504 с.
2. Казанова Х. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої доби / Хосе Казанова / Пер. з англ. О. Панича. – К.: Дух і Літера. – 2017 – 264 с.
3. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Чарльз Тейлор / Пер. з англ. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 664 с.
4. Berger P. The Social Reality of Religion / Peter L.Berger. – Penguin University Books, 1973. – 235 p.
5. Dobbelaere K. Secularisation: An Analysis at Three Levels / Karel Dobbelaere. – Oxford : Peter Leng, 2002. – 214 p.

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

ТУРЕЦЬКА ІНТЕРВЕНЦІЯ ПРОТИ АФРІНУ: ВНУТРІШНІ ПРИЧИНИ ТА ЗОВНІШНЯ РЕАКЦІЯ

Замікула Г. О.,

аспірант кафедри міжнародних

відносин і зовнішньої політики

Донецький національний

університет імені Василя Стуса

м. Вінниця, Україна

Операція «Оливкова Гілка» (Olive Branch) – інтервенція Туреччини проти курдських сил, що контролюють анклав Афрін – відкриває новий етап сирійського громадянського конфлікту. Вона також характеризує близькосхідні пріоритети зовнішньої політики Анкари та дозволяє оцінити глобальну стратегію позиціонування Турецької Республіки на міжнародній арені.

На перший погляд, вторгнення до Сирії демонструє геополітичні амбіції Туреччини та засвідчує перехід до нової стадії реалізації концепції неоосманізму. Втім, в його основі лежить кілька факторів. Серед причин, які спонукали турецьке керівництво до таких дій, слід підкреслити наступні:

1. *Протидія терористичній загрозі з боку курдських націоналістів.* Ця причина називається в якості офіційної з початку операції. На нашу думку, вважати ці заяви виключно маскуванням для загарбницьких планів Анкари по відношенню до сусіда – як це роблять деякі критики режиму Ердогана – буде помилково. Проблема курдського тероризму дійсно є реальною в Туреччині. Боротьба проти Робітничої

партії Курдистану, яка відповідає на дії влади терором, останнім часом набирає обертів. Можливість використання бойовиками сирійської території в якості бази для своїх операцій та партнерство з угрупованнями, що контролюють Сирійський Курдистан (бойовою силою яких є місцеве курдське ополчення – Загони народної самооборони) ускладнює антитерористичну діяльність для турецького безпекового сектору. За таких умов удар по Африну цілком логічно вписується в концепцію збереження територіальної цілісності Туреччини та захисту її південних кордонів.

В ширшому плані Туреччина взагалі виступає проти будь якого посилення позицій курдського національного руху на Близькому Сході. Це означає, що наявність на півночі Сирії де-факто самостійних курдських анклавів суперечить її інтересам. Формальним приводом для початку вторгнення на сирійську територію в січні 2018 року стали оприлюднені плани США сформувати з підрозділів сирійських курдів – основних союзників Вашингтону в боротьбі з ІДІЛ – 30-тисячний контингент прикордонних сил. Для Туреччини посилення курдів у прикордонних районах є неприйнятним. Втім, рішення про початок військової операції не було ситуативним та імпульсивним. Фактично, операція «Оливкова Гілка» є закономірним продовженням турецької інтервенції 2016-2017 років, в рамках якої турецькі військові разом зі своїми сирійськими союзниками встановили контроль над районом міста Аль-Баб на півночі Сирії. Таким чином реалізація операції «Щит Євфрату» (Euphrates Shield) поклала край спробам сирійських курдів об'єднати свої анклави та встановити повноцінний контроль за турецьким кордоном. Атака проти контрольованих курдами територій є прогнозованим другим етапом турецької політики на півночі Сирії. Не викликає сумнівів, що плани бойових дій проти Африну – західного анклаву – розроблялись протягом тривалого часу [5]. Той факт, що

сьогодні турецькі політики готові розширити операцію й на інші райони – навколо міста Манбідж та на східний берег Євфрату – демонструє наявність в них відповідної підготовки [4].

2. *Претензії на сферу впливу в Сирії*. Від самого початку громадянської війни в Сирії Туреччина, зробивши ставку на антиурядові сили, намагалась забезпечити свій виключний вплив на її території. Така позиція була підпорядкована прагненню Анкари посилити свої позиції на Близькому Сході в рамках реалізації неоосманістської концепції. Успішне виконання поставленої мети – повалення уряду Асада та приходу до влади в Дамаску орієнтованих на Туреччину сил – послаблювало регіональних конкурентів (насамперед – Іран). У геополітичному протистоянні Туреччина виступала опонентом по відношенню до інших сил, які висловлювалися на підтримку повстанців (США та Саудівської Аравії), не бажаючи ділитися з ними плодами перемоги. Втім, втручання Ірану та Росії в сирійський конфлікт поставило хрест на турецьких амбіціях. Успіхи урядових сил, засновані на допомозі з боку Москви та Тегерана, дозволили Асаду утриматися при владі. Анкара змушена зайняти місце за столом переговорів в Астані та Сочі, визначаючи свою політику в дискусії з російськими та іранськими колегами. Сьогодні, після поразки ІДІЛ в Сирії, ситуація в цій державі поступово стабілізується. Вирішення долі її регіонів з лінії фронту перемістилось до кабінетів політиків. При цьому саме Іран та Російська Федерація опинились у виграшному становищі. Туреччині доводиться адаптуватися до нових умов та, залишаючи надію встановити контроль над всією Сирією, сконцентруватись на забезпеченні своїх інтересів у прикордонних районах. Таким чином, операція проти курдського анклаву є очікуваним проявом такого мінімалістичного підходу.

3. *«Маленька переможна війна» для забезпечення внутрішньої стабільності та консолідації електорату*. Протягом останніх років

президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган та його Партія Справедливості та Розвитку послідовно реалізує амбітні внутрішньополітичні реформи, які радикально змінюють політичне середовище Туреччини. Де факто в країні демонтуються визнані принципи кемалізму та формується нова система влади, заснована на поміркованій ісламізації та імперських амбіціях. Паралельно відбувається посилення особистих позицій Ердогана. Важливим етапом на цьому шляху став минулорічний референдум щодо конституційних змін, який фактично забезпечив перебування політика при владі на найближчі роки, розширивши його повноваження. В той же час результати референдуму продемонстрували, що політика Ердогана користується підтримкою лише половини населення держави. Невдала спроба військового перевороту влітку 2016 року та репресії проти руху Ф. Гюлена засвідчують внутрішню нестабільність в країні. За таких умов успішна та переможна операція проти курдів може допомогти Ердогану переорієнтувати увагу населення та консолідувати навколо себе турецьке суспільство.

Міжнародна реакція на операцію «Оливкова Гілка» в основному є антитурецькою. В той же час є сумнівним, що вона вийде за межі традиційного дипломатичного занепокоєння та закликів. Для основних геополітичних гравців Туреччина – занадто важливий партнер, з позицією та інтересами якого в тій чи іншій мірі слід рахуватися. Особливо у такому болючому для Анкари питанні, як курдський націоналізм.

Наприклад, Сполучені Штати Америки зайняли достатньо стриману позицію щодо подій навколо Африну. Державний секретар США Р. Тіллерсон до початку операції намагався довести турецькій владі, що американська ініціатива з підготовки курдських прикордонних сил не є антитурецькою та спрямована виключно на боротьбу з ІДІЛ [3]. Після початку бойових дій Вашингтон закликав сторони конфлікту до деескалації. Втім, в умовах загострення американо-турецьких відносин

його важелі впливу на Туреччину в будь-якому разі обмежені. В той же час Турецька Республіка залишається важливим (хоча й ненадійним та керованим специфічними амбіціями) членом НАТО, забезпечуючи південний фланг євроатлантичної системи колективної безпеки. Це вимагає від Сполучених Штатів дипломатично вибудувати відносини з режимом Ердогана. Сумнівно, що Білий Дім в таких умовах принесе в жертву багаторічне союзництво та відкрито підтримує курдів – хоча вони й є його найнадійнішими партнерами в Сирії. В будь-якому разі зіткнення турків та курдів мають негативні наслідки для Вашингтону, послаблюючи його позиції та сприяючи посиленню опонентів – в першу чергу Ірану [2].

Російська Федерація свого часу – під час загострення російсько-турецького протистояння 2015-2016 років – використовувала курдське питання в якості елемента тиску на Анкару. Втім, в умовах нормалізації відносин Москва також схиляється до дипломатичного тиску на Туреччину замість відкритої конфронтації. При цьому приводом для такого тиску може стати дружній режим Асада, а не проамериканські курди. Той факт, що російські військові, покликані спостерігати за виконанням режиму припинення вогню, були виведені з Африну, та відсутність гучних заяв про порушення Туреччиною сирійського суверенітету (яке де факто відбувається) вказують на те, що проведення військової операції було завчасно узгоджене з Москвою. Ескалація турецько-курдського конфлікту відповідає інтересам Росії, оскільки ускладнює ситуацію для Сполучених Штатів [5].

Провідні європейські держави з одного боку підтвердили право Туреччини на забезпечення стабільності біля своїх кордонів. В той же час більшість з них виступають проти активізації бойових дій на півночі Сирії, закликаючи Анкару до поміркованого підходу. Відносини Туреччини з Європою протягом останнього року значно погіршились. Події в Африні стають ще одним приводом для критики турецької влади за

авторитаризм, неповагу до прав людини та ескалацію насильства в регіоні. Найчастіше вона лунає з боку Німеччини. Занепокоєння німців викликає використання Туреччиною німецького озброєння в рамках операції проти курдів. Опозиція в Берліні закликала припинити військову співпрацю з Анкарою. Під загрозою опинилась угода щодо модернізації німецьких танків Leopard, що знаходяться на озброєнні турецької армії [1].

Таким чином, операція «Оливкова Гілка» є послідовним продовженням турецької регіональної політики. Вона викликала певну критику на дипломатичній арені. Втім, провідні геополітичні гравці визнають обґрунтованість дій Туреччини щодо забезпечення стабільності своїх південних кордонів. Дискусію викликають лише методи реалізації цієї мети, які в той же час – в умовах терористичної активності курдів – важко пом'якшити.

Література:

1. 'Great concern': Germany halts weapons deals with Turkey over Syria offensive [Електронний ресурс] / SBS News – Режим доступу до ресурсу: <https://www.sbs.com.au/news/great-concern-germany-halts-weapons-deals-with-turkey-over-syria-offensive>
2. How to Stop the War Between Turkey and the Syrian Kurds [Електронний ресурс] / Foreign Policy – Режим доступу до ресурсу: <http://foreignpolicy.com/2018/01/25/how-to-stop-the-war-between-turkey-and-the-syrian-kurds/>
3. Tillerson denies US plans to form Syria border force [Електронний ресурс] / Al Jazeera – Режим доступу до ресурсу: <http://www.aljazeera.com/news/2018/01/tillerson-denies-plans-form-syria-border-force-180118070914231.html>

4. Turkish FM: 'We might start an operation in Syria's Manbij' [Электронный ресурс] / France24 – Режим доступа до ресурсу: <http://www.france24.com/en/20180124-interview-turkish-foreign-minister-mevlut-cavusoglu-syria-operation-afrin-kurds-ypg>
5. Turkish intervention in Syria likely to force US to choose between NATO ally, Turkey, and the YPG [Электронный ресурс] / Jane's 360– Режим доступа до ресурсу: <http://www.janes.com/article/77233/turkish-intervention-in-syria-likely-to-force-us-to-choose-between-nato-ally-turkey-and-the-ypg>

*III Міжнародна науково-практична
інтернет-конференція*

***“АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ
НАУКИ”***

Тези доповідей

Частина II